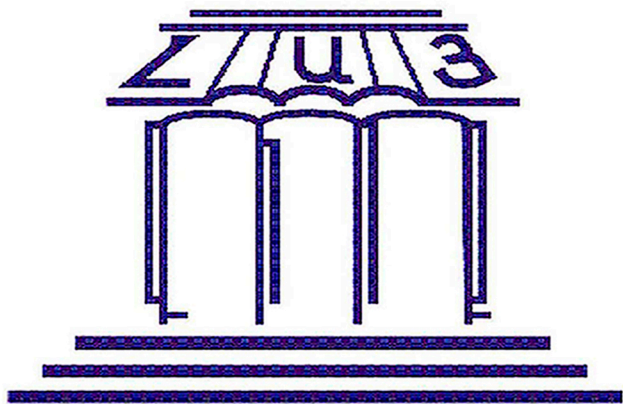

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՈՒՍՍԱՆ ՀԱՐԿԱԾԱՅԻՆ

491.99-8
ՈԼ - 75

ՊՈՒՐՆԱԼ-ԴԱՍԱԳՐԻԿ

1937

Арм. 491.99-8
3-5150 1/2 71-25

18 MAY 2010

Պրոկտորներ բոլոր յերկրների, միացեալ

Г.П.Б. в Лнгр. Ц
О.Э. 1932 г.
АКТ № 228

ՈՒՍՄԱՆ ՀԱՐՎԱԾԱՅԻՆ

807

ԺՈՒՐՆԱԼ-ԴԱՍԱԳԻՐՔ

ՀՅՈՒՍ. ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ I ԱՍՏ.
ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ III—V ԽՄԲԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ Հ. ԿՈՎԿԱՍԻ ՅԵՐԿՐ
ԼՈՒՍԲԱԺՆԻ ՅԵՎ «ՀՅՈՒՍԻՍ. ԿՈՎԿԱՍ»
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵԿՏՈՐԻ

ИНВ. № 18770

№ 2.

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ „ՀՅՈՒՍԻՍԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍ“
1932 թ. ՌՈՍՏՈՎ-ԴՈՆ

26 AUG 2013

ՈՒՍՄԱՆ
ՀԱՐՎԱԾԱՅԻՆ

40611-63

КНИГОИЗДАТЕЛЬСТВО
„СЕВЕРНЫЙ КАВКАЗ“

ՉՈՐՐՈՐԴ, ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆ

Մեր լայնածավալ խորհրդային Միության բանվոր դասակարգը, հենվելով կոլտնտեսականների վրա ու նրանց հետ միասին, կոմունիստական կուսակցության գլխավորությամբ վերջ է տալիս հասարակության դասակարգային կառուցվածքին:

Մեր խորհրդային սոցիալիստական տնտեսությունը զարգացնում ենք գիտության և տեխնիկայի նորագույն տվյալներով:

Մենք շինում ենք մեր սոցիալիստական գործարանները նորագույն մեքենաներով և զագյահներով, կառուցում ենք առաջնակարգ ֆաբրիկաներ, ելեկտրոկայաններ:

Մենք կոլտնտեսություններն ու խորհրդային տնտեսությունները տնտեսապես և կազմակերպչորեն ամրապնդում ենք: Միջոցներ ենք ձեռք առնում աշխատանքը լավագույն կերպով կազմակերպելու: Գյուղատնտեսությունը զինում ենք տրակտորներով ու կոմբայներով, բարձրացնում ենք բերքատվությունը, լայնացնում ենք տեխնիկական բույսերի ցանքատարածությունը, անբերրի հողերին ստիպում ենք բերք տալ, զարգացնում ենք անասնապահությունը և այլն:

Հնգամյա պլանը բանվոր դասակարգի լենինյան քաղաքականության իրականացման, հետևողական սոցիալիզմ կառուցելու պլանն է: Այդ նշանակում է, վոր մենք արագ տեմպերով դուրս ենք հանում կապիտալիստական մնացորդները և ստեղծում ենք անդասակարգ սոցիալիստական հասարակարգ:

17-րդ կուսակցական կոնֆերանսը նշեց այն խոշոր նվաճումները, վոր մենք ունեցանք 5-ամյա ծրագիրը կյանքում կիրառելու գործում: Կոնֆերանսն արձանագրել է, վոր այդ նվաճումները հնարավոր են դարձել շնորհիվ համառ դասակարգային կռիվի, վորը մղել է աշխատավոր մասսան Լենինյան

Կենսական և ընկ. Ստալինի գլխավորությամբ, կուսակցական գլխավոր գիծը կյանքում կիրառելու համար:

Սոցիալիստական շինարարությունն ընթանում է դասակարգային սուր կռիվ պայմաններում: Կուսակցությունը, ջախջախելով հակահեղափոխական տրոցկիզմն ու աջ ու «ձախ» սպորտոմենիստներին, վորոնք դասակարգային թշնամու գործակալներն են և վորոնք ամեն կերպ աշխատում են կասեցնել մեր հաղթական յերթը՝ անշեղ ղեկավարում է սոցիալիզմ կառուցելու գործը:

Այն խոշոր նվաճումները, վոր մենք ձեռք բերինք առաջին հնգամյակի անցած յերեք տարվա ընթացքում, ավելի ևս պարտավորեցնում են մեզ ել ավելի լարել մեր ուժերը, վորպեսզի չորրորդ, ավարտական տարվա պլանները կատարենք և գերակատարենք:

Առաջին հնգամյակի չորրորդ, ավարտական տարում, 1932 թվին, նախատեսված է ընդհանուր արտադրանք 37,5 միլիարդ ռուբլու, ինքնարժեքի իջեցումը՝ 7⁰/₀, արտադրողականության բարձրացումը՝ 22⁰/₀: Ամբողջ արդյունաբերության և շինարարության մեջ բանվորների թիվը պիտի աճի 1,200 հազարով:

Աշխատավարձն արդյունաբերության մեջ աշխատող բանվորներին համար պիտի աճի 11⁰/₀: Իսկ շինարարության մեջ աշխատող բանվորների համար՝ 5,6⁰/₀:

Կապիտալ շինարարության մեջ ներդրումները կազմելու յեն 12 միլիարդ ռուբլի, վորից ծանր արդյունաբերության համար ծախսվելու յե 9,2 միլիարդ ռուբլի: Այդ խոշոր ծրագիրն իրագործելու համար հարկավոր է վորակային և քանակային ցուցանիշները լիովին կատարել:

1932 թվի ժողովրդական տնտեսության պլանի իրագործման հիմնական խնդիրն է լիովին կատարել սև մետաղի արդյունաբերության ծրագիրը:

Առանձին ուշադրություն է դարձվում, վոր սև մետալուրգիան հետագայում հետ չմնա ժողովրդական տնտեսության ել ավելի աճող պահանջներից:

Յերկրորդ հիմնական խնդիրը, վոր դրված է մեր առաջ, դա քարածխի և կոքսի արտադրությունն է, վորը պիտի ապահովի մեր դոմենյան վառարանները, գործարաններն ու յերկաթուղային ճանապարհները վորակավոր վառելանյութով:

Վորպեսզի կարողանանք ծրագիրն իրագործել, կուսկոնֆերանսը վորոշել է հանքերի բոլոր պրոցեսները մեքենայացնել, առաջին հերթին՝ ձեռքի ծանր աշխատանքները:

Մեր նպատակն է մեքենայացման միջոցով բարձրացնել աշխատանքի արտադրողականությունը և ազատել բանվորին ծանր ֆիզիկական աշխատանքներից:

Կուսկոնֆերանսը պարտավորեցնում է տրանսպորտին լիովին ապահովել ծանր արդյունաբերության կարիքները՝ ժամանակին հասցնելով վառելիք և հումուլի:

Առանձին ուշադրություն պետք է դարձվի բանվորների կուլտուրական և կենցաղային դրությունն ավելի ևս լավացնելու վրա:

Յերրորդ հիմնական խնդիրը՝ դա մեքենաշինարարությունն է, վորը պիտի տա մեզ մեր, խորհրդային մեքենաներ և ազատի մեզ մեքենա ներմուծելուց:

Այդ նպատակով առանձնապես պետք է արագացնել Ուլան, Կրամատորսկու ծանր մեքենաշինարարական գործարանների, Միբիլի գործարանի, Լուգանսկու պարավոզաշինարարական, վագոնաշինարարական գործարանների շինարարության ավարտումը:

Յերկրի ինդուստրացման նվաճումները, գյուղատնտեսության վերակառուցումը, նոր սոցիալիստական քաղաքների և նոր արդյունաբերական կենտրոնների աճը, Միության աշխատավոր դասի տնտեսական և կուլտուրական մակարդակի արագ զարգացումն ավելի բարձր պահանջներ են դնում ժողտնտեսության բոլոր ճյուղերի առաջ:

Կուսկոնֆերանսը պարտավորեցնում է ծանր ու թեթև արդյունաբերության ժողկոմատներին լայնացնել աշխատավորության որեց որ աճող կուլտուրական և կենցաղային կարիքները բավարարող արդյունաբերական ճյուղերը:

Ժողովրդական տնտեսության ծրագրի իրագործումը և առաջին հերթին ծանր արդյունաբերությունն ապահովելու համար պետք է ավելի ուշադրություն դարձնենք էլեկտրոֆիկացիայի վրա:

1932 թվի ծրագրով նախատեսված է ուժեղ թռիչք էլեկտրոֆիկացիայի առպարիզում:

Գունավոր մետաղի և քիմիական արդյունաբերությունը զարգացնելու վրա կուսկոնֆերանսը բոլորի ուշադրությունն է դրավում. պետք է արագացնել այդ ճյուղերի շինարարությունը, իսկ գործող գործարանները լիովին պիտի տիրապետեն արտադրական պրոցեսին:

Հիմնական խնդիրներից մեկն է նաև թեթև արդյունաբերության արագ զարգացումը: Կոնֆերանսը վորոշել է մսի

կոմբինատներ կազմակերպել, կոնսերվի և շաքարի նոր գործարաններ կառուցել, տեկստիլի նոր կոմբինատներ կազմակերպել:

Վորպեսզի իրագործենք այն խնդիրները, վոր դրված են մեր առաջ կոմունիստական կուսակցության կողմից, պետք է յարենք մեր ամբողջ ուշիվերը և ընկ. Ստալինի վեց պայմանները համառորեն կիրառելով՝ կատարենք և գերակատարենք չորրորդ, ավարտական տարվա ցուցանիշները:

Մեր ծրագրի իրականացումը կախված ենաւ նրանից, թե ինչ չափով կարող ենք մեքենայացման յենթարկել մեր արդյունաբերությունը և առաջին հերթին ծանր արդյունաբերությունը:

Շատ կարևոր տեղ է բռնում նաև այն, թե ինչ աստիճանով ենք մոբիլիզացիայի յենթարկել մեր ներքին միջոցները:

Պետք է ավելի խնամքով վերաբերվենք այն ամենին, ինչ վոր ունենք:

Մեր տեխնիկական վերաշինումը, վորը բուշնիկյան տեմպերով առաջ է գնում, պահանջում է նոր և նոր կադրեր, — կարմիր մասնագետներ, վորոնք ընդունակ լինեն բանվոր դասակարգի ղեկավարության տակ, կոմունիստական կուսակցության գլխավորությունը ղեկավարել մեր արդյունաբերության տեխնիկական զինավորումը:

Մասնագետները նվիրված ու յեռանդուն աշխատանքով պետք է մասնակցեն անդասակարգ հասարակակարգ ստեղծելու գործին:

Չորրորդ, ավարտական տարվա ծրագիրը կատարել և գերակատարել են ավելի մեծ նշանակություն է ստանում, յեթե մենք ի նկատի առնենք այն, վոր միջազգային բուրժուազիան և նրա պնակալեզ սոցիալ-ֆաշիստներն ամեն կերպ աշխատում են մեզ վրա հարձակում գործել և կասեցնել մեր շինարարության թափը:

Մեր նպատակն է՝ սոցմրցման և հարվածայնության հիման վրա կատարել և գերակատարել չորրորդ, ավարտական տարվա ծրագիրը:

ԱՇԽԱՏԱՆՔ.—

1) Գրեք, ինչ աշխատանք է տարվում ձեր ռայոնում: Գրեք ձեր ռայոնում սոց. շինարարական ինչ գլխավոր աշխատանքներ են տարվում:

2) ԽՍՀՄ-ի հնգամյա զարգացման քարտեզի վրա դեռ մեր արդյունաբերական նոր կենտրոնները:

3) Պարզեք, ինչ է արվում ձեզ մոտ պլանները կատարելու և գերակատարելու համար:

ԹՎԵՐԸ ԽՈՍՈՒՄ ԵՆ

Թվերը անշարժ ու մեռած չեն, նրանք հետաքրքիր են, շարժուն ու խոսող: Թվերը համր ու չոր չեն, ունեն լավ ու ժիր լեզու, աշխուժ են, լավ ընկեր են և շատ ու շատ նորություններ են պատմում: Մտերմանանք նրանց հետ, ուշադիր լսենք նրանց պատմածները:

Պատմություններ շատ ենք լսել: Շատերն են պատմել:

Տատը պատմում էր վիշապների մասին, վորոնք տասնյակ մարդ են կուլ տալիս, ծովը ցամաքեցնում են և իբր թե «սուրբ Գեորգը» կամ թագավորի կրտսեր վորդին նրանց դեմ կռվում են ու հաղթում: Տատը ուշ գիշերներին պատմում էր սատանաների, աստծո, սրբերի, Քրիստոսի հաբուսության և այլ առասպելների մասին:

Մենք վախից դողում էյինք, յերազի մեջ նրանց էյինք տեսնում ու սարսափահար վեր թռչում:

Այժմ մենք գիտենք, վոր այդ բոլորը սուտ է, վոր տատը իր անգրագիտություն, տգիտության պատճառով էր այդ անում: Իսկ նա անգրագետ էր մնացել թագավորի, կալվածատերերի, կապիտալիստների պատճառով: Նրանք չէյին ուզում վոր աշխատավորները գրագետ լինեն, ուսում ունենան: Նրանք շատ լավ հասկանում էյին և հասկանում են, վոր բանվորներն ու աշխատավոր գյուղացիները ուսումով, գիտությամբ զինված ավելի լավ կկռվեն իրենց դեմ: Նրանք սոցիալիզմի թշնամիներ են և սոցիալիզմի իրագործման խանգարելու համար ամեն ինչ անում են:

Չնայած նրանց ջանքերին, Խորհրդային Միության բանվորներն ու կուտնտեսականները կոմունիստական կուսակցության ղեկավարությամբ հսկայական շինարարական աշխատանք են տանում: Մեր որերի այդ շինարարությունը պատմության մեջ չի լաված ու չի տեսնված:

Լսենք թե ինչ են ասում թվերը:

ԵՆՆԵՐԳԵՏԻԿԱ

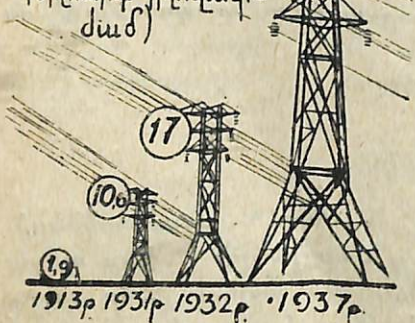
Գործարանների, յերկաթուղու, նավերի, սավառակների, առուրյա կենսական պետքերի ու այլ կարիքների համար պետք է վառելիք—եներգիա: Վառելիք ունենալու համար մենք պետք է բնության հարստությունները մշակենք և ոգտակար կերպով գործադրենք: Իհարկե այդ հարստությունները հեշտությամբ

չեն ձեռք բերվում: Պետք է հսկայական քանակի մարդկային ու մեքենայական աշխատանք կատարել և գիտություն տվյալներին համաձայն բազմաթիվ նոր ածխահորեր բացել, նավթի հարյուրավոր վիճկաներ շինել, կառուցել մի քանի տասնյակ հսկայաուժ ելեկտրոկայաններ:

Մեզ պետք է ռաւ ածուխ, տրւծ, նավթ, էլեկտրոէներգիա:

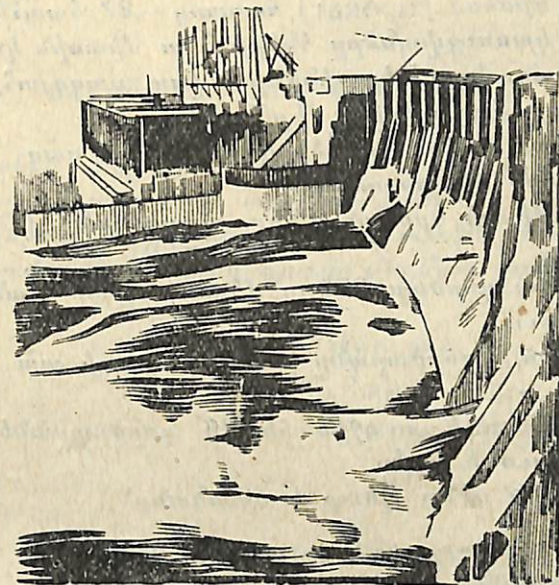
Ի՞նչ են ասում այս դիագրամները: Լավ դիտեցե՛ք այս թվերը, տարբեր տարիների թվերը համեմատեցե՛ք. իրար հետ և մեր շինարարության հսկա թափը ձեզ պարզ կերևա:

Սոցիալիստական մեր շինարարությունը շատ հրաշալիքներ ունի, այդ հրաշալիքներից մեկը ելեկտրոէներգիայի հսկա աղբյուր Դնեպրոշենն է, նա տասնյակ գործարաններին շարժիչ ուժ է տալու, լայնածավալ դաշտեր է հերկելու և քաղաք ու գյուղեր է լուսավորելու:

Ուշադիր դիտեցե՛ք այս նկարը և պատմեցե՛ք նրա մասին:

Տնտեսության համար անհրաժեշտ մեծաքանակ էներգիա ստանալու համար մենք ել ավելի կողտադործենք բնության հարստությունները և բնության տարերքները մեզ կենթարկենք:

Դնեպրոշենի պլոտինի կառուցումը ավարտվել է: ՆԿԱՐՈՒՄ՝ պլոտինի մի մասը. հեղվում յերևում է կառուցվող ելեկտրոկայանը:

ՄԵՏԱՂ՝ ՎՈՐՔԱՆ ԿԱՐԵԼԻ ՅԵ ՇԱՏ

Գործարաններ, ելեկտրոկայաններ, յերկաթգծեր, կամուրջներ, մեքենաներ և հազար-հազար մանր ու խոշոր կարևոր բաներ շինելու համար պետք է մետաղ:

Մետաղի հանքերով մենք շատ հարուստ ենք: Այդ հանքերը մետաղի հումույթ են տալիս: Մետաղի հումույթը պետք է հանել գետնի տակից, վերամշակել և ստանալ յերկաթ, պողպատ, թուշ (չուգուն), մաքուր պղինձ:

Հասարակ, ձեռքի աշխատանքով բան չի ստացվի կամ թափած աշխատանքը ավելի շատ կարժենա, քան ստացվող արդյունքը: Անհրաժեշտ է բարձր տեխնիկական հնարավորություններ ունենալ և գործադրել այն: ԽՍՀՄ-ում տնտեսությունը կառուցվում է գիտության ու տեխնիկայի ամենանոր տվյալների համաձայն:

1932 թվին պիտի կառուցվեն ու գործի անցնեն՝
 Դոմենյան վառարան-հալոց—26 հատ,
 Մարտենի վառարան-հալոց—65 հատ,
 Ելեքտրական խոշոր վառարան-հալոց—7 հատ,
 Մետաղ գլանող (прокат) հաստոց—27 հատ:

Այս նոր կառուցվողները հենքի հետ միասին կտան բարձր
 վորակի մետաղ, վորով կը շինենք ավտո, դազգյահ, տրակտոր,
 կոմբայն և այլ հազարավոր մեքենաներ:

Մագնիտագորսկու գործարանները մետաղ պիտի տան
 2,600,000 տոնն մի տարում:

Զապոլոտիայի գործարանները պիտի տան 1,000,000 տոնն
 մի տարում:

Կոզնեցկու գործարանները մետաղ պիտի տան 1,000,000
 տոնն մի տարում:

Մարիուպոլի գործարանը մետաղ պիտի տա 600,000 տ.
 մի տարում:

Ներքին Տագիլի առաջին հերթի գործարանները 300,000
 տոնն մի տարում և այլն:

1932 թվին մենք պետք է ստանանք՝

Կարգացեք և մշակեցեք այս դիագրամը

Թուջ	9,000,000 տոնն
Պողպատ	10,000,000 տոնն
Գլանած (прокат) մետաղ	6,700,000 տոնն,
Պղինձ	90,000 տոնն:

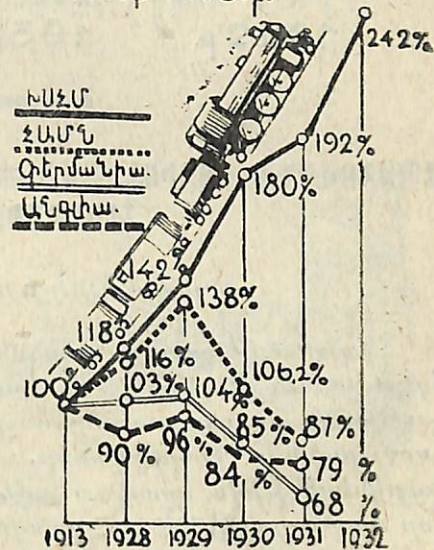
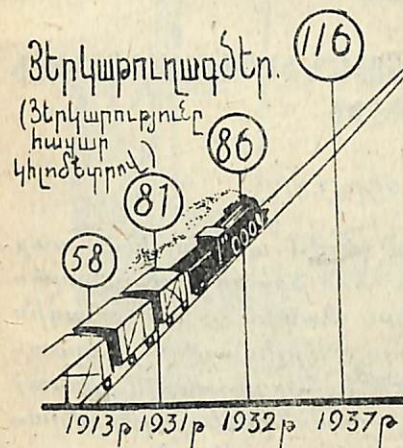
1932 թվին մեր ծանր արդյունաբերությունը պիտի տա՝
 Շոգեկառք 1,300 հատ,
 Բեռնատար վագոն 50,000 հատ,
 Ավտոմոբիլ 73,000 հատ:

ՅԵՐԿԱԹՈՒՂԱՅԻՆ ՏՐԱՆՍՊՈՐՏ

Մեր յերկրի սոցիալիստական շինարարության գործում
 խոշոր նշանակություն ունի տրանսպորտը:

Տրանսպորտը յերկրի արյունատար անոթն է: Նա գործա-
 րաններին հումուլթ հասցնող, գյուղը մեքենա տանող, արդյու-

Յերկաթուղիով ապրանքի
 տեղափոխելու աճը
 1913թ. - 1931թ.

նաբերության ու գյուղատնտեսության արտադրանքը տեղա-
 փոխողն է:

Տրանսպորտի զարգացումը յերկրի զարգացման պայման-
 ներից ու միաժամանակ այդ զարգացման ցուցանիշներից
 մեկն է:

Ուշագրությամբ կարգացե՞ք այս դիագրամները: Նրանք խոսում են մեր սոցիալիստական վեոելքի և կապիտալիստական յերկրների անկման մասին:

ԱՊԱՀՈՎԵՆՔ ՍՈՑԻԱԼԻԶՄԻ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄՆ ԻՄՊԵՐԻԱԼԻՍՏՆԵՐԻ ՀԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐԻՑ

1. ԶԻՆ-ՃԱՊՈՆԱԿԱՆ ԿՈՒՎՆԵՐԸ

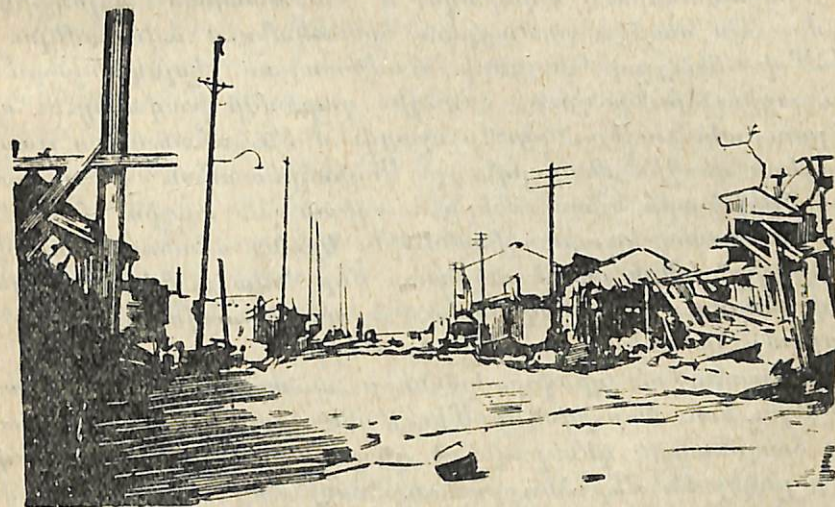
Կապիտալիստական յերկրներում այժմ տնտեսական սուր ճգնաժամ է: Անընդհատ քայքայվում են նրանց արդյունաբերությունն ու գյուղատնտեսությունը: Փակվում են ահագին գործարաններ, ֆաբրիկաներ, հանքեր: Միլիոնավոր գործազուրկների թիվն որավուր ավելանում է: Տասնյակ միլիոնավոր գործազուրկների ու բանվորների ընտանիքները բուրժուական յերկրներում ապրում են տնտեսական ամենավատ պայմաններում:

Կապիտալիստական յերկրների ճգնաժամն ուժեղացնում է պրոլետարիատի ու աշխատավոր գյուղացիության հեղափոխական շարժումն ամբողջ աշխարհում: Զինաստանի մի շարք նահանգներում հաստատվել է խորհրդների իշխանություն, վորտեղ ավելի քան 90 միլիոն ժողովուրդ է ապրում: Զինա-

կան կարմիր բանակը, պրոլետարիատը և գյուղացիները հերոսաբար պայքարում են իրենց բուրժուազիայի և ոտար իմպերիալիստների դեմ վերջնական հաղթանակի համար: Լեհաստանում, Գերմանիայում, Իսպանիայում տեղի յեն ունենում գործադուլներ ու բուռն ցույցեր կապիտալիստների դեմ:

Կապիտալիստները ճգնաժամից և հեղափոխությունից ազատվելու յելք են փնտռում: Նրանք ուզում են հարցը լուծել իմպերիալիստական նոր պատերազմի միջոցով և խորհրդային Միության վրա հարձակվելով:

Առաջին բային արին ճապոնացիները: Սրանից մոտ 7 ամիս առաջ ճապոնիան հարձակվեց Չինաստանի վրա: Նա զբաղեց Չինաստանի հյուսիսային մասը-Մանջուրիան, վոր զբաղեց Չինաստանի ամենախոշոր և արդյունաբերական գլխավոր վեց Չինաստանի ամենախոշոր և արդյունաբերական գլխավոր քաղաք Շանհայի վրա: Զինական 19-րդ բանակը կատարի կերպով դիմադրում էր ճապոնացիներին: Սակայն Չինաստանի բուրժուազական կառավարությունը չեր ոգնում 19-րդ բանա-

Ուսունը ոմբակոծումից հետո

կին: Նա վախենում էր, վոր Շանհայում կովոր զորքերը և Շանհայի պրոլետարիատը ճապոնացիներին հաղթելուց հետո հեղափոխություն կառաջացեն և իշխանությունն իրենց ձեռքը կառնեն:

Շանհայում տասնյակ տարիներ առաջ հաստատվել են նաև ոտար իմպերիալիստները՝ ֆրանսիացիք, անգլիացիք, ամերի-

կացիք և այլն: Նրանք հաստատել են Շանհայում իրենց գործարանները, ունեն նույն իսկ իրենց առանձին թաղամասը սեփականություն: Ահա Շանհայի այդ ոտար կապիտալիստները ոգնում էին Ճապոնիային, վոր նա հաղթի չինացիներին, վոր իրենք անվտանգ միան Շանհայում և շարունակեն շահագործել չինական պրոլետարիատին:

7. ամսվա կռիվների ընթացքում Ճապոնիան կարողացավ Մանջուրիան բաժանել Չինաստանից և նույնիսկ «անկախ» մանջուրական պետություն կազմեց, վոր իր ուզածի պես վարվի Մանջուրիայի հետ ու իր յերկրի տնտեսական ճգնաժամը մեղմացնի չինական պրոլետարիատի ու գյուղացիության հաշվին:

2. ՃԱՊՈՆԻԱՆ ԾՐԱԳՐՈՒՄ Ե ՄԵՐ ՎՐԱ ՀԱՐՁԱԿՆԵԼ

Բոլոր իմպերիալիստները, դրանց հետ նաև Ճապոնիան գիտեն, վոր սոցիալիստական չինարարությունը շնորհիվ մեր յերկրում վերացել է գործադրկությունը, շատ մարգերում ու յերկրամասերում ավարտվել է համատարած կոլեկտիվացումը: Այս տարվա ընթացքում հիմնականում ավարտվելու յե ԽՍՀՄ-ի մնացյալ վայրերի համատարած կոլեկտիվացումը, գյուղացիությունը դուրս է գալիս դարավոր խավարից ու անկուլտուրականությունից: Վոչնչացվում են շահագործող դասակարգերի վերջին մնացորդները: Սոցիալիստական չինարարության վիթխարի նվաճումները հանգիստ չեն տալիս ճգնաժամում գազազող կապիտալիստներին: Նրանք տեսնում են, վոր իրենց յերկրների պրոլետարիատը մեր նվաճումներով ավելի յե վոգևորվում, կազմակերպվում և պատրաստվում է վերջին հարվածը հասցնելու կապիտալիստներին:

Ճապոնական գինվորականները պատրաստվում են հարձակվելու նաև Խորհրդային Միության վրա: Այդ բանն իմացվեց ճապոնական զինեղանների գաղտնի գրություններից, վորոնք ընկել են մեր ձեռքը: Ճապոնացիները հույս ունեն, վոր իրենք կհարձակվեն մեր վրա արևելքից, կգրավեն հեռավոր Արևելքն ու Սիբիրը, իսկ Լեհաստանը, Ռումինիան և մեր արևմտյան սահմանի մյուս կապիտալիստական յերկրները Ֆրանսիայի դեկավարությունը կհարձակվեն արևմուտքից: Բացի այդ, ճապոնացիները, Ֆրանսիացիները և մյուս կապիտալիստները հույս են դնում ուղևական եմիգրանտ սպիտակ գվարդիականների վրա, վորոնք ուժերը կենտրոնացնում են Ման-

ջուրիայում, իսկ արևմտյան կողմից ել Չեխոսլավիայում և հարմար առիթի յեն սպասում, վոր հարձակվեն մեր յերկրի վրա:

Ճապոնացիների և մյուս իմպերիալիստների հիմնական նպատակն է տապալել Խորհրդային կարգերը, ճնշել հեղափոխությունը Չինաստանում, նոր շուկաներ ձեռք բերել ու ազատվել ճգնաժամից:

3. ԱՋԳԵՐԻ ԼԻԳԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒՄ Ե ԻՄՊԵՐԻԱԼԻՍՏՆԵՐԻՆ

Ազգերի Լիգան կապիտալիստական յերկրների մի կազմակերպություն է, վորի նպատակն է պաշտպանել Խոշոր իմպերիալիստների տիրապետությունը գաղութներում, ճնշել հեղափոխությունները և միացնել կապիտալիստական յերկրներին՝ Խորհրդային Միության դեմ: Ճապոնիան ու Չինաստանը նույնպես Ազգերի Լիգայի անդամ են: Բայց Ազգերի Լիգան չեղմամբ իր անդամներին հաշտեցնել:

Ճապոնիան ասում եր՝ յեթե Ազգերի Լիգան խանգարի նրա նվաճումներին Չինաստանում, ինքը դուրս կգա Ազգերի Լիգայից:

Ազգերի Լիգան հանձնաժողով ուղարկեց կռվի վայրը, վոր քննություն կատարի և կողմերին հաշտեցնի: Մինչ այդ ճապոնացիները Մանջուրիան ու Շանհայը գրավեցին և այժմ չինացիների հետ բանակցում են, վոր իրենց գրաված վայրերը չվերադարձնեն չինացիներին: Ազգերի Լիգայի հանձնաժողովը վոչ մի կտրուկ միջոց ձեռք չի առնում ճապոնացիներին հեռացնելու Չինաստանից: Փաստորեն թե ճապոնացիները, թե չինացիներն ամրացնում են իրենց ռազմական դիրքերը և պատրաստվում վերսկսելու պատերազմը:

4. ՄԵՆՔ ՁԵՆՔ ՈՒՋՈՒՄ ՊԱՏԵՐԱՋՄ, ԲԱՅՑ ԹՈՒՅԼ ՁԵՆՔ ՏԱ ՄԵՋ ՎՐԱ ՀԱՐՁԱԿՆԵՆ

Չին-ճապոնական կռիվները մեր յերկրի հեռավոր արևելյան սահմանի մոտակայքում կարող են ամեն անգամ առիթ ծառայել մեզ վրա հարձակվելու և մեր դեմ պայքարելու: Մենք չենք ուզում պատերազմ: Մեր հիմնական նպատակն է ավարտել սոցիալիզմը մեր յերկրում: Մենք ուրիշ յերկրներ գրավելու մտադրություն չունենք: Շվեդարիայի Ժնեվ քաղաքում տեղի ունեցավ Ազգերի Լիգայի «զինաթափության» կոնֆերանսը, վորտեղ մեր արտաքին գործերի կոմիսար ընկեր-

Վոր արքուն լինես

Ու մնա արի:

Յե. Չարեհց

Արիացի՛ր, ընկեր,
Սիրոյ լինի թող հուր,
Սիրոյ թող ջահ լինի
Մեր ես համբի վրա:
Քայլի դու համարձակ
Հաղթանակի համբան,
Յեկ սուր ավինդ հուր
Թող գործի անան:

Մենք յելել ենք յելը,
Կռվով, հաղթանակով
Կառուցել ենք հաստատ
Սոցիալիզմի հիմք:
Յեկ այս մեծ պայքարում
Թափով գիլ, հրեղեն
Տվել ենք կառուցման
Հանդիպական պլան:

Այժմ, հնգամյակի
մեծ, հաղթական տարում,
Մեր բռնամիտ բուրժույ
Լարում է նոր դավեր—
Խաղաղ ովկյանոսը
Փոքրեկոս է դարձել,
Պատրաստ յեղիւր, ընկեր,
Անհաղթ ու անվեհեր:

Արիացի՛ր, ընկեր,
Սիրոյ լինի թող հուր,
Սիրոյ թող ջահ լինի
Մեր ես համբի վրա:
Քայլի՛ր դու համարձակ
Հաղթանակի համբան,
Յեկ սուր ավինդ հուր
Թող գործի անան:

Լիտվինովն առաջարկեց բոլոր յերկրներին զինաթափվել: Կապիտալիստական յերկրների ներկայացուցիչները չընդունեցին Լիտվինովի առաջարկը: Դա նշանակում է, վոր նրանք պատրաստվում են նոր պատերազմի: Զինաթափության կոնֆերանսը կազմակերպում են կապիտալիստները, պրոլետարիատին խաբելու և սպառազինումներն ավելացնելու համար:

Զին-ճապոնական կոնվենտը չեն դադարել: Նրանք առիթ են տալիս մի նոր, ավելի ահավոր իմպերիալիստական պատերազմի, քան 1914 թվի պատերազմը:

Մեր յերկիրն այդ պատերազմի ամենամեծ խոչնդոտն է հանդիսանում: Միջազգային պրոլետարիատը մեր յերկրի որինակով դուրս կգա կապիտալիստների դեմ և կպաշտպանի իր սոցիալիստական հայրենիքը Խորհրդային Միութիւնը:

Մենք պետք է ավարտենք առաջին հնգամյակը և շարունակենք սոցիալիզմի հաղթական կառուցումն յերկրորդ հնգամյակում, բայց միևնույն ժամանակ պիտի պատրաստվենք և ուժեղացնենք Կարմիր բանակի ռազմունակութիւնը, վոր պաշտպանենք մեր յերկիրը կապիտալիստների հարձակումներից:

«Ուրիշի հողից վոչ մի թիղ չենք ուզում, բայց և մեր հողից վոչ մի վերջով չենք զիջի վոչ վոքի» (Ստալին):

ՄԻՋԱՋԳԱՅԻՆ
ՀԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ
ՊՐՈԼԵՏԱՐԻԱՏԸ

ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ

Խ. Ս. Հ. Մ - Ի
ՊԱՇՏՊԱՆՆ Ե

Վերջին ստուգումներից պարզվել է, Վոր մեր դպրոցների վորոշ մասը դեռ այն բարձրություն վրա չի դառնվում, վորը պահանջվում է խորհրդային դպրոցից:

Շատ դպրոցներում դասերն անկանոն են ընթանում. բացակայում է ուսումնական-արտադրական և հասարակական աշխատանքների պլանը, դեկավարությունը թույլ է, վորից տուժում է ընդհանուր կրթական գործը և լրիվ չի իրագործվում ուսման ծրագիրը:

Յեղել են նույնիսկ դեպքեր, յերբ դպրոցները կայուն դասացուցակ չեն ունեցել, և դասերը տարվել են ձևականորեն, առանց պլանի, առանց հետևողականության:

Շատ դպրոցներում միևնույն ակտիվ աշակերտների վրա յեն ընկնում բոլոր հասարակական ծանրաբեռնումները, վորի պատճառով նրանք դժվարանում են լրիվ կատարելու իրենց վրա առած պարտականությունները, իսկ մնացածներն առաջ չեն քաշվում և պասսիվ են մնում:

Մեր յերկրում հաղթական քայլերով առաջ է գնում կուլտուրական հեղափոխությունը: Մեր ամբողջ աշխատավորությունը կոմկուսի դեկավարությամբ, առաջնորդվելով ընկ. Ստալինի վեց պայմաններով, իրագործում է հնգամյա պլանը չորս տարում և պատրաստվում է թեև կոխելու յերկրորդ հնգամյակը:

Մեր առաջ խոշոր խնդիր է դրված՝ վերացնել մեր հետամնացությունը և ամենակարճ ժամանակամիջոցում հասնել կապիտալիստական յերկրներին և անցնել նրանցից:

Այդ մեծ պլաններն իրագործելու համար մեզ պետք են նոր մասնագետների կադրեր, նոր գյուտարարներ, հետախույզներ, սոցիալիզմի դիտակից և կարող կառուցողներ: Խորհրդային դպրոցն այդ պատասխանատու խնդիրներում մեծ դեր ունի խաղալու. նա պետք է արդարացնի այն պահանջները, վոր դրված են նրա առաջ խորհրդային իշխանության կողմից:

Աչքի առաջ ունենալով դեռ մեր դպրոցների վորոշ մասում յեղած թերությունները, վորոնց պատճառով նրանք հետ են մնում սոցիալիստական շինարարության ընդհանուր տեմպերից, ժողկոմխորհի վորոշումից հետո լույս տեսավ լուսփողկոմ ընկ. Բուբնովի և առօրյակոմ ընկ. Վլադիմիրսկու վորոշումը դպրոցական պարապմունքների կարգ ու կանոնի մասին, վորով պիտի առաջնորդվեն մեր դպրոցները, իրենց աշխատանքները կարգավորելու և վերացնելու յեղած թերությունները:

I ՌԻՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԿԱՐԳ ՈՒ ԿԱՆՈՆԸ

1. I աստ. դպրոցի աշակերտության դպրոցական պարապմունքներն սկսել առավոտյան ժամը 8¹/₂-ից վոչ առաջ, և II աստիճանի պարապմունքները ժամը 8-ից վոչ առաջ:

I, II, III խմբերի աշակերտության համար տասնորյակում ունենալ 32 դասից վոչ ավել (45-ական ըուպե), IV խմբի համար տասնորյակում 40 դասից վոչ ավել և II աստիճանի համար՝ տասնորյակում 48 դասից վոչ ավել, ներառյալ ուսումնական և արտադրական բոլոր պարապմունքները: Դասամիջոցների տեղումն ընդունել 10 ըուպե, իսկ մեծ դասամիջոցինը, այսինքն I աստիճանում յերկրորդ և յերրորդ դասերի միջև, II աստիճանում՝ յերրորդ և չորրորդ դասերի միջև՝ 30 ըուպե:

3. Որվա և տասնորյակի դասաբաշխումը պետք է կատարվի յերեխաների տարիքային առանձնահատկությունների համապատասխան. հեշտ և դժվար դասերն ու պարապմունքները պետք է իրար կանոնավոր հերթափոխեն:

Արդելել յերկու դասի միանվագ անցկացումը, դասամիջոցների վերացումը և դժվար դասերի և պարապմունքների կենտրոնացումը:

4. Տան համար տրվելիք աշխատանքները սահմանափակել այնպիսի ծավալով, վոր առաջին և յերկրորդ խմբերի աշակերտներն այդ առաջադրանքների վրա զբաղվեն ուրական 30-45 ըուպե, յերրորդ և չորրորդ խմբի աշակերտները՝ 1 ժամ և II աստիճանի աշակերտները՝ 1¹/₂—2 ժամ:

Տան համար աշխատանք տալն աշակերտների հանգստյան րբերի նախորյակներին՝ արգելել:

5. Դպրոցների վարիչներին և համանդկոպին պարտադրել տաք նախաձաշով ապահովելու բոլոր խմբերի և հերթափոխությունների դպրոցականներին մեծ դասամիջոցի ընթացքում: Արգելել կերակրի բաժանման ձգձգումը մի քանի դասերի ընթացքում:

6. Յերկու հերթափոխությամբ աշխատող դպրոցներում I և II խմբերի պարապմունքներն ու աշխատանքները պիտի վերջանան յերեկոյան ժամի 6-ից վոչ ուշ, III և V խմբերի-

նը՝ յերեկոյան ժամի 7-ից վոչ ուշ և II աստիճանինը՝ յերեկոյան ժամի 8-ից վոչ ուշ: Ժամը 9-ից հետո արգելել I և II աստիճանի աշակերտության ամեն տեսակի կոլեկտիվ պարապմունքներն ու ժողովները թե դպրոցի շէնքում և թե նրանից դուրս:

7. Դպրոցական շէնքերը պետք է լավ ոդափոխվեն: Պահանջել աշակերտությունից ճշտությամբ կատարելու առողջապահական տարրական կանոնները (կոշիկները սրբել, ուտելուց առաջ ձեռքերը լվալ և այլն): Ֆիզկուլտուրային պարապմունքներն ապահովել անհրաժեշտ շէնքով և դրսի հրապարակով:

Դպրոցների վարիչներին պարտավորեցնել հսկելու, վոր դպրոցական հանդերձարաններում պատշաճ կարգապահություն պահպանվի:

8. Յերկու և ավելի հերթափոխությամբ պարապող դպրոցների վարիչները պետք է այնպիսի կարգ ու կանոն սահմանեն, վոր I աստիճանի փոքրահասակ յերեխաների բոլոր խմբերը պարապեն առաջին հերթափոխին:

II. ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

1. Յուրաքանչյուր դպրոցական (տվյալ ամեն մի ժամանակամիջոցում) կարող է ունենալ վոչ ավել, քան մի ընտրովի (մշտական) ծանրաբեռնում դպրոցում կամ պիոներվաշտում:

Ծանոթություն:—Բոլոր միջանկյալ կարճատե առաջադրությունները, վերածանրաբեռնումից խուսափելու համար, նույնպես պիտի կարգավորվեն: Յուրաքանչյուր առանձին դեպքում նրանք կարող են թուլատրվել միայն դպրոցական և պիոներական մանկական կազմակերպությունների միջև կայացած համաձայնությամբ և դպրոցների վարիչների հաստատությամբ:

2. Ամեն տեսակի հասարակական աշխատանքների ընդհանուր ծանրաբեռնումը (զանազան տեսակ հասարակական առաջադրանքների կատարումը, ժողովներ, նիստեր, պիոներական հավաքներ) դպրոցում, պիոներ վաշտում, ձեռնարկություններում և հասարակական հիմնարկներում ու կազմակերպություններում մի տասնորյակում չպետք է ավելի լինեն, քան՝

8—10 տարեկան (I և II խմբերի) յերեխաների համար— 4 ժամ, 11—13 տարեկան (III և VI խմբերի) յերեխաների համար— 6 ժամ, 14—16 տարեկանների համար (V, VI և VII խմբի)— 8 ժամ:

3. Հասարակական աշխատանքի տևողությունը մի որում չպետք է տևի ավելի քան՝

8—10 տարեկան (I և II խմբերի) յերեխաների համար— 1 ժամ, 11—13 տարեկանների համար (III և V խմբերի)— 1½ ժամ, 14—16 տարեկանների համար (V, VI և VII խմբերի)— 2 ժամ:

4. Նպատակահարմար է դպրոցական յուրաքանչյուր խմբի հասարակական աշխատանքներին հատկացնել վորոշ որեր (որինակ՝ տասնորյակում 4 որ, կատարելով նախորդ կետի մի որվա ծանրաբեռնման առավելագույն չափը) և կազմել յերեխաների ամենորյա ընդհանուր ծանրաբեռնումը հաշվի առնող կայուն ցուցակ:

5. Յերեխաների ժողովների և նիստերի քանակը պետք է հասցնել նվազագույն չափի, վորպեսզի յուրաքանչյուր աշակերտ մի տասնորյակի ընթացքում մասնակցի վոչ ավել, քան յերկու ժողովի: Յերեխաների ժողովները պիտի կրեն հետևյալ բնույթը, — ժողովները պիտի տարվեն յերեխաներին մատչելի և հետաքրքիր կենդանի գրույցների ձևով և առաջադրած հարցերի քննարկությունը՝ բոլոր ներկա գտնվողների մասնակցությամբ: Յերեխաների յուրաքանչյուր ժողովը, ժամանակի տեսակետից, պետք է խիստ կարգավորել, վորպեսզի նա տևի վոչ ավել, քան՝

8—9 տար. յերեխաների համար (I խ.)— 30 րոպե.

10—11 » » » (II խ.)— 1 ժամ.

12—13 » » » (III խ.)— 1½ ժամ.

14—16 » » » (V, VI և VII խ.)— 2 ժ.

6. Յերեխաների հասարակական աշխատանքները ռացիոնալացնելու նպատակով, անհրաժեշտ է՝

ա) Բազմաթիվ քաղաքականպես կարևոր և հարկավոր խնդիրներից յերեխաների հասարակական աշխատանքի համար ընտրել միայն նրանք, վորոնք ունեն ուսումնա-դաստիարակչական արժեք և համապատասխանում են տարիքային հնարավորություններին և հետաքրքրությանը:

բ) Արգելել յերեխաներին տալու նրանց առողջության և որդանիզմի զարգացման համար վնաստար ծանրաբեռնումներ, ալ և վարակիչ հիվանդություն առաջ բերելու ընդունակ աշխատանքներ (առքաժնի բժշկի ցուցմունքով):

գ) Աշխատանքները բաշխելու ուշադրության առնել յերեխայի տարիքը, հետաքրքրությունը, անհատական ընդունակությունը, առողջությունը և ուսման հառաջդիմությունը:

դ) Նվազագույն չափի հասցնել մեքենայորեն կատարում պահանջող և դաստիարակչական ու կրթական չնչին նշանակություն ունեցող ծանրաբեռնումները (ծանուցագրեր գրել ու բաժանելը, թերթեր ցրելը, խմբակներին անդամագրելը և այլն)։

III. ՅԵՐԵՆԱՆԵՐԻ ԿԵՆՑԱՂՆ ՈՒ ՀԱՆԳԻՍՏԸ

1 Կազմելով յերեխաների դպրոցական և արտադպրոցական աշխատանքների կարգ ու կանոնը, նկատի ունենալ, Վոր յերեխաների քունը պիտի տևի՝ 8—10 տար. յերեխաներինը— 10—11 ժամից վոչ պակաս, 12—16 տարեկաններինը՝ 9—10 ժամից վոչ պակաս։

2. Դպրոցական, ակմբային և հասարակական աշխատանքների տևողությունը վորոշելիս, անհրաժեշտ է ամեն տեսակ պարտադիր ծանրաբեռնումներից ազատ ժամանակ թողնել խաղերի, սպորտի, զվարճությունների, ընթերցանություն և այլ զբաղմունքների համար։

3. Հասցնել յերեխաների տնային աշխատանքներով ծանրաբեռնումը նվազագույն չափի, բացատրական աշխատանք տանելով ծնողների հետ, թեթևացնելով աշակերտների աշխատանքը թե դպրոցում և թե պիտներ կազմակերպության մեջ, համապատասխան տնային ծանրաբեռնման։ Դպրոցը պիտի պայքարի յերեխաների տնային ծանրաբեռնումներում յեղած խեղաթյուրումների դեմ։ Հասարակական կազմակերպությունների (ոժանդակիչ խորհրդների, արհմիությունների, մանկան բարեկամի բջջի, կուսնտեսությունների վարչությունների, ոժկոմի, պիտներ— կազմակերպությունների վերահսկողություն հաստատել յերեխաների տնային ամբողջ ծանրաբեռնումների վրա, պայքար ծավալելով գոյություն ունեցող խեղաթյուրումների դեմ։

4. Հանգստյան օրերին խստիվ արգելվում են ամեն տեսակ պարամունքներ, նիստեր, հիմնարկությունների և թանգարանների այցելություն յոթնամյակների բոլոր խմբերի աշակերտության կողմից։ Առաջարկվում է հանգստյան օրերին կատարել միայն զբոսանքներ և զանազան ձևի սպորտ (սահնակներով, չմուշկներով և այլն)։

ԱՇԽԱՏԱՆՔ

1) Ուսուցչի ղեկավարությամբ մշակեցեք այս կարգադրությունը։

2) Պարզեք, թե ինչ է արված ձեր դասարանում, դպրոցում, ծնողների մեջ այս կարգադրությունը լրիվ իրագործելու համար։

3) Մշակեցեք թե ինչ պիտի անեք դուք։

4) «ՈՒՍՄԱՆ ՀԱՐՎԱԾԱՅԻՆ»—ին գրեք, թե ինչ թերություններ եք ունեցել (կամ ունեք) և ինչ է արված այդ թերությունները վերացնելու համար։

ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ
ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, Լ Ի Ն Ե Ն Ք
ՈՒՍՄԱՆ ՀԱՐՎԱԾԱՅԻՆ ԵՐ

ՄԱՅԻՍԻ ՄԵԿԸ

Մայիսի մեկը—համաշխարհային աշխատավորության տոնն է։

Ավելի քան 40 տարի սրանից առաջ ամբողջ աշխարհի բանվորների ներկայացուցիչները հավաքվեցին Փարիզ բաղաքում և հաստատեցին իրենց աշխատանքի տոնը—բոլոր իրավունքների բանվորների ազատագրման համար պայքարի միացման տոնը։

Այն ժամանակից բոլոր յերկրների բանվորներն այդ օրը թողնում են աշխատանքը ֆաբրիկներում ու գործարաններում։ Կարմիր դրոշակներով նրանք փողոց են դուրս գալիս, պահանջելով բարելավելու իրենց աշխատանքի պայմանները։ Նրանք յերգում են ազատության համար պայքարի և իրենց իրավունքների յերգերը։ Դրանով նրանք ասում են կապիտալիստներին՝

—Ուշժը մեր ձեռքին է։ Ուշժն աշխատանքի և ամբողջ աշխարհի բանվորների միության մեջ է։

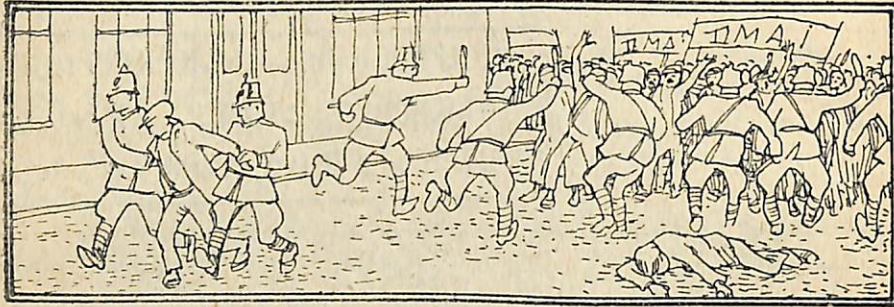
—Պրոլետարներ բոլոր յերկրների, միացե՛ք։

Բոլոր յերկրներում, ուր իշխանության գլուխն են կանգնած կապիտալիստները, կառավարությունն արգելում է բանվորներին տոնելու Մայիսի 1-ը։

Առաջվա ժամանակները, թագավորի օրով, մեզ մոտ նույնպես անգլթաբար հետապնդում էին այն բանվորներին, վորոնք

տոնում եյին Մայիսի մեկը: Նրանց ցրում եյին մտրակներով և զենքերով, իսկ առաջնորդներին՝ բանտերը նետում:

Այժմ մեզ մոտ, ԽՍՀՄ-ում, յերկրի տերն են իրենք, աշխատավորները: Նրանք ձեռք են բերել բոլոր իրավունքները: Նրանք ուրախ սրտով են դուրս գալիս տոնելու իրենց պրոլետարական տոնը:

Կապիտալիստները ցրում են մայիսիական դեմոնստրացիան

Նրանց պլակատները վրա գրված է՝

— Մենք կառուցեցինք Սելմաթ ժամկետից առաջ: Կոլսնեստությունների յեվ խորհսնեստությունների դաշերն ուղարկեցինք հազարավոր գյուղատնտեսական մեքենաներ յեվ գործիքներ:

— Մենք ժամկետից առաջ ավարտեցինք Տրակտորներ: Կոլսնեստությունների յեվ խորհսնեստությունների համար որական բաց ենք թողնում արդեն 120 տրակտոր:

— Մենք «Գիգան» խորհսնեստության բանվորներս, պետությանն ենք տալիս միլիոնավոր ցենսներ հաց:

— Մենք կոլսնեստականներս, գերակասարեցինք գարնանային ցանքսի պլանը:

Դպրոցականները հպարտությամբ տանում են իրենց պլակատը:

— Մենք դպրոցում պարապուրդներին կոիվ ենք հայտարարել: Չկան մեզ մոտ անհառաջադետներ:

Հնարը չկա թվելու այն բոլորը, ինչ վոր անում են աշխատավորները սոցիալիզմի կառուցման համար:

ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Գրեք, ինչպես տոնվեց ձեզ մոտ Մայիսի 1-ը այս տարի:

Գլխավորապես ի՞նչ խնդիրների վրա յեր ուշադրություն դարձված:

ԻՆՉՊԵՍ ԵՅԻՆ ՏՈՆՈՒՄ ՄԱՅԻՍԻ ՄԵԿԸ ԹԱԳԱՎՈՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿ

Թագավորի ժամանակն եր: Մեր գործարանը Մայիսի մեկին դադարեցրեց աշխատանքը:

Բոլոր բանվորները հավաքվեցին բակում և միաձուլ շարքերով դուրս յեկան փողոց, առջևից տանելով կարմիր դրոշակներ, վորոնց վրա գրված եր՝

— Կեցցե՛ Մայիսի մեկը — աշխատավորության միջազգային տոնը:

— Կորչե՛ն կապիտալիստներն ու կալվածատերերը:

— Կեցցե՛ ութժամյա աշխատանքային ուրը:

Դեռ նոր եյինք դուրս յեկել դարպասից, մեր դեմը կրտեց ձիավոր վոստիկանների շոկատը:

— Ցրվե՛ք: Աշխատանքի՛ կանգնեք:

Ի պատասխան՝ մենք յերգեցինք հեղափոխական յերգ:

Վոստիկանները կատաղեցին: Նրանք ներս խուժեցին մեր շարքերը և սկսեցին սրբելով և մտրակներով առանց խտրության աջ ու ձախ հարվածել:

Վերավոր և ծեծ կերած, հազիվ տներս հասանք, ել ավելի ատելությամբ լցված դեպի ճնշող-կապիտալիստները:

ԱՇԽԱՏԱՆՔ.—

Հետաքրքրվեցե՛ք, թե ձեր վայրում ի՞նչպես եր տոնվում Մայիսի 1-ը մինչհեղափոխական շրջանում:

ՄԱՅԻՍԻ ՄԵԿԸ

Վողջույն քեզ, մայիս
Հաղթական ու մեծ.
Վողջույն քո յերգին,
Քո հաղթանակին:

Պայքար վերեփի
Մայիսակյան տոն.
Բանվոր տղերքն են
Քեզ վողջույն քալիս:

Հին աշխարհ ենք սենք
Մաշինով փանդում,
Յե՛կ մայիսակյան
Ուրախ յերգերով
Սուրճ ենք գնում
Հաստատ փայլերով:

Վողջույն քեզ, մայիս
Հաղթական ու մեծ:

ԽՍՀՄ-Ի ՊՐՈԼԵՏԱՐԻԱՏՐ
ՄԱՅԻՍԻ-Ը ԴԻՄԱՎՈՐՈՒՄ Ե
ՍՈՑԻԱԼԻԶՄԻ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ
ՀՍԿՍ. ՀԱՂԹԱՆԱԿՆԵՐՈՎ

ԿԱԴԻՏԱԼԻՍՏՆԵՐՆ «ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԱԹՈՒԻ» ՄԻՋՈՑՈՎ ԵՆ ՈՒՋՈՒՄ ՓՐԿԵԼ

Ամերիկայի կապիտալիստները Սկոտսբորոյում (Սլաբամա նահանգ) պատրաստում են 8 յերիտասարդ նեգր բանվորների մահապատիժն «Ելեկտրական աթոռի» միջոցով:

Մահապատիժը նշանակված է մայիսի 13-ին:

Այդ ձևի «կոլտուրական» մահապատիժն առաջին անգամ չէ, վոր գործադրվում է Ամերիկայի դահիճների կողմից:

Ի՞նչն է պատճառը, վոր Սլաբամա նահանգի գերագույն դատարանի վորոշմամբ մայիսի 13-ին պիտի կայանա այդ նեգր բանվորների մահապատիժ գործադրումը:

1931 թ. մարտի 15-ին այդ դատապարտված նեգր աշխատավորներին ձերբակալել էյին Սկոտսբորո քաղաքի մոտ գտնվող կայանում, յերբ նրանք գնում էյին Մենֆիս աշխատանք գտնելու:

Այն գնացքի վագոններից մեկում, վորով գնում էյին այդ նեգր յերիտասարդները, կռիվ ծագեց սպիտակների և մի քանի նեգրերի մեջ:

Սպիտակները հեռազրեցին, վոր հետևյալ կայանում այդ նեգր յերիտասարդներին ձերբակալեն:

Վոստիկանապետը շրջապատեց գնացքը և ձերբակալեց զանազան վագոններում գտնվող 9 նեգրի, վորոնք բոլորովին տեղեկութուն ել չունեյին պատահած կռվի մասին:

Բռնվածների թվումն են նաև յերկու 14 տարեկան սեգր պատանիներ, վորոնց «բարեսիրտ» դատարանն անչափահասության պատճառով ազատեց մահապատիժ և ցմահ բանտարկության դատապարտեց:

Կապիտալիստները, ճնշելով թե իրենց յերկրի և թե գաղութների աշխատավորներին, աշխատում են թշնամություն առաջ բերել նրանց մեջ, զինել մեկին մյուսի դեմ, վորպեսզի մեռցնեն որեցոր աճող հեղափոխությունը և ազատվեն ստեղծված ճգնաժամից:

Զգալով իր անխուսափելի կորուստը, ամերիկական բուրժուազիան դիմում է զանազան բռնությունների և սպիտակ տերրորի:

Մահապատի յենթարկելով 8 յերիտասարդ նեգր բանվորներին, բուրժուազիան ցանկանում է սարսափահար անել թե իր յերկրի և թե գաղութների աշխատավորներին և հնարավորություն ստանալ ել ավելի հարստանաբերու նրանց և ամրապնդելու իր գրությունը:

Ամբողջ աշխարհի պրոլետարիատը բողոքում է այդ բարբարոսության դեմ: Հեղափոխական պրոլետարիատը և գաղութներին աշխատավորությունը, համախմբվելով իր միակ հարազատ կուսակցության՝ կոմկուսի գրոշի տակ, հոկտեմբերի ուրինակով դեն կշարտի կապիտալիստական ծանր լուծը:

Մենք, ԽՍՀՄ-ի աշխատավորներս, կառուցել ենք սոցիալիզմի հիմքը մեր յերկրում: Վերացնում ենք կապիտալիստական մնացորդները և ստեղծում անդասակարգ հասարակություն:

Մենք բողոքում ենք կապիտալիստների այդ վայրագությունների դեմ: Կոչ ենք անում ամբողջ աշխարհի աշխատավորության խտացնելու հեղափոխական պրոլետարիատի շարքերը կապիտալիստական բանտերում տառապող հեղափոխական մարտիկներին ոգնելու և կապիտալիստական յերկրներում պրոլետարական հեղափոխություն առաջացնելու համար:

ՀԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՊՐՈԼԵՏԱՐԻԱՏԸ
ԿԱՊԻՏԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՃՆՇՈՒՄԻՅ
ՈՒ ՇԱՀԱԳՈՐԾՈՒՄԻՅ ԿԱԶՍԱՎԻ
ՄԻԱՅՆ ՊՐՈԼԵՏԱՐԻԱԿԱՆ
ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՈՑՈՎ

ԶԱՏԻԿԸ ՄԵՐ ՏՈՆԸ ՉԵ

Ամեն տարի գարնան, բոլոր քրիստոնյա հավատացյալները տոնում են իրենց տոնը—գատիկը:

Մեր յերկրում բանվորների, կոլտնտեսականների մեծ մասը արդեն հասկացել է կրոնի փրասակարությունը: Գրանցից շատերը մտել են «Անաստված» միության շարքերը, հրաժարվել են կրոնից ու յեկեղեցուց, ծնունդի ու գատիկի տոներից:

Բանվորներն ու գյուղացիները մեր յերկրում կոմունիստական կուսակցության ղեկավարությամբ կառուցում են սոցիալիզմ:

Բայց դեռ կան շատ հետամնաց բանվորներ, ավելի յեվա գյուղացիներ, վորոնք շարունակում են դեռ հավատալ քրիստոնեյական հեքյաթներին, յեկեղեցի գնալ, յեկեղեցական տոները կատարել:

Այդ հետամնաց հավատացյալների կրոնականությունը ձեռնտու յե կուլակներին ու մեր ամեն տեսակի թշնամիներին՝ սոցիալիստական շինարարությունը խանգարելու:

Կապիտալիստական յերկրներում ել բուրժուազիան ոգտագործում է հետամնաց բանվորների ու գյուղացիների կրոնականությունը, նրանց հեղափոխական պայքարը թուլացնելու, նրանց ավելի խիստ շահագործելու:

ԻՆՁՈՒ ՄԱՐԴԻԿ ԿՐՈՆԱԿԱՆ ԵՆ ԴԱՐՁԵԼ

Քրիստոնեյական առասպելներից մեկն ել գատիկն է:

Ի՞նչ հեքյաթ է այդ, վորտեղից է առաջ յեկել, ումն է պետք ղատիկ տոնը:

Շատ հին ժամանակներում, յերբ դեռ տեխնիկան հետամնաց եր, չկար վոչ յերկաթուղի, վոչ ելեկտրականություն, վոչ մեքենաներ, վոչ մինչև անգամ հասարակ գութան ու ալ գործիքներ—ել ուր մնաց ռադյո, կինո, սավառակ... յերբ մարդիկ շատ պարզ, պրիմիտիվ տնտեսություն ունեյին, նրանք չեյին հասկանում բնական ու հասարակական յերևույթներից շատ շատերը: Ի՞նչ է կայծակը, վորոտը, ինչի՞ց են առաջ գալիս տարվա չորս յեղանակները, ինչո՞ւ արևը ձմռան հեռանում է, ամռանը մոտենում, ինչո՞վ է բացատրվում ցերեկվա ու գիշերվա իրար հաջորդելը, այդ բոլորը չեյին հասկանում, չեյին կարողանում բացատրել, վորովհետև տեխնիկան թույլ եր, գիտությունն ու կուլտուրան՝ ցածր: Չեյին կարողանում հասկանալ և կարծում եյին, թե ինչ վոր ուժեր կան, վոր մարդու համար անյերևութ են ու ալ բոլորը նրանք են անում, նրանք դեկավարում: Յեվ նրանք աստվածացնում եյին այդ ուժերը, պաշտում նրանց:

Հեռավոր անցյալում մարդկանց կրոնական լինելն ել ավելի ամրանում եր և ալ պատճառով: Դեռ շատ հնում սկսվեց մարդկանց շահագործումը. կալվածատեր ազնվականները շահագործում եյին իրենց գրաված հողերի վրա բանող ստրուկներին, ֆեոդալ-կալվածատերերը՝ ձորտերին, կապիտալիստները դեռ մինչև այժմ ել կապիտալիստական յերկրներում շահագործում են բանվորներին ու գյուղացիներին:

Տիրող դասակարգներն աշխատավորներին շահագործումն են ավելի ամրապնդելու, նրանց միշտ իրենց յենթակա պահելու նպատակով ոգտագործում էյին (հիմի յել ոգտագործում են) կրոնը: Քարոզում էյին, վոր յեղած կարգերը աստծուց են հաստատված ու հավիտենական են: Մտրուկները, ճորտերն ու ներկայումս հետամնաց բանվորները (կապիտալիստական յերկրներում) հավատում էյին շահագործողների այդ քարոզիչներին, քանի վոր շահագործողների դեմ վարած պայքարում չկարողանալով հաղթանակել ու ազատագրվել, իրենց անգործութունը բացատրում էյին նրանով, վոր այդ կարգերը հավիտենական են ու աստծուց հաստատված:

Բայց Հոկտեմբերյան հեղափոխությունն ու պրոլետարիատի ղեկաւորութեան մեր յերկրում, ինչպես և պրոլետարիատի ամենորոյա պայքարը կապիտալիստական յերկրներում, ցույց ե տալիս, վոր վոչ մի աստված չկա, վոր շահագործական կարգերը վերացնելը բանվորների իրենց գործն է:

ԻՆՉՊԵՍ ԱՌԱՋ ՅԵԿԱՎ. ԶԱՏԿԻ ՏՈՆԸ

Մենք ասացինք, վոր նախնական մարդիկ բնության ուժերը չհասկանալով, աստվածացնում էյին նրանց ու պաշտում:

Հնում, արեւելյան շատ յերկրներում, ինչպես Յեգիպտոսում, Միջագետքում, Հին Հունաստանում, Հին Հայաստանում, Պարսկաստանում և այլ յերկրներում մարդիկ զբաղվում էյին յերկրագործութեամբ և աշխատում էյին շատ պարզ գործիքներով: Դրա համար ել նրանց բերքը մեծ չափով բնությունից եր կախված: Յեղանակը (արևոտ կամ անձրևոտ, տաք կամ ցուրտ) հաճախ վորոշում եր այն ժամանակվա մարդկանց բախոր:

Ահա թե ինչու մարդիկ բնության յերևույթներն աստվածացնում էյին, պաշտում: Պաշտում էյին արևի, կրակի, բերքի, կայծակ ու վորոտի և այլ աստվածների, վորոնք իհարկե գոյություն չունէյին: Պաշտում էյին այդ աստվածներին, պատիվ անում, զոհ անում, խնդրում, աղերսում, վոր իրենց խնայեն, լավ բերք տան:

Յեգիպտոսում, շատ հեռավոր անցյալում, պաշտում էյին Ողիբիս աստծուն, վոր բնակիչների կարծիքով իրանց փրկիչն եր: Նրանց մոտ այդ աստծու մասին կար առասպել, իբր թե Ողիբիսը ծնվել ե, 28 տարի ապրել, մարդկանց շատ արհեստներ ու գիտություններ ե սովորեցրել: Հետո իբր թե դավաճանաբար սպանել են, բայց նա յերկինք ե բարձրացել ու դատում ե արդարներին ու մեղավորներին:

Քրիստոսի մասին յեղած հեքյաթն ել դրան շատ նման ե. իբր թե Քրիստոսը ծնվել ե, ապրել ու քարոզել, նրան խաչել են, հարություն ե առել, յերկինք համբարձել, վորտեղից ել դատում ե արդարների ու մեղավորների հոգիները:

Այդպիսի առասպել կար և հին Հունաստանում Դիոնիս աստծու մասին, կար Փյունիկիայում, Միջագետքում և ելի շատ յերկրներում:

Յեգիպտացիք Ողիբիսի տոնը կատարում էյին գարնանը, դյուղատնտեսական աշխատանքների նախորդակին: Քրիստոսի գաւկի տոնն ել գարնանն ե:

Ողիբիսի դերեզմանը պատկերացնում էյին հացահատիկի բույսերով պատած: Այդ ցույց ե տալիս, վոր յեգիպտացիք պատկերացնում էյին, իբր ձմռան ամեն բան մեռնում ե. հացահատիկ ել դեմնի մեջ գցում են՝ մեռնում ե, իսկ յերբ գարունը բացվում ե, տաքն ընկնում ե, բնությունն ել կարծես արթնանում ե, մեռած հացահատիկներից հացաբույսեր են բանում:

Ո՞վ ե անում այդ:

Յեգիպտացիք կարծում էյին, թե իրանց Ողիբիս աստծու գործն ե այդ և վոչ թե բնության ու իրանց: Իսկ քանի վոր հացահատիկների լավ ծլելը, լավ աճելը նրանց տնտեսապես պիտի ապահովեր, դրա համար ել տոնում էյին ու պատիվ տալիս Ողիբիսին:

Քրիստոնեական գաւկի հեքյաթը հին կռապաշտական հավատալիքներից ե փոխառված: Քրիստոսի մահվան ու հարության տոնը հին կռապաշտական աստվածների—Ողիբիսի, Դիոնիսի, Ադոնիսի, Ատտիսի մահվան ու հարության տոնի նմանողությունն ե: Իսկ դրանց բոլորի մահվան ու հարության տոնը՝ հին ժամանակվա հետամնաց յերկրագործական ժողովրդների գարնան տոնն ե, սերմ ցանելու (սերմը ցանելիս իբր մեռնում ե) և բանելու (իբր հարություն առավ) տոնը:

Այդպես ե առաջ յեկել Քրիստոսի մասին յեղած գաւկի հեքյաթը:

ՈՒՄՆ Ե ՊԵՏԻ ԶԱՏԿԻ ՏՈՆԵԼԸ

Զատիկն այժմ այլ նշանակություն ե ստացել:

Զատիկն այժմ կապիտալիստական յերկրներում բուրժուաներն ոգտագործում են իրենց դասակարգի նպատակների համար: Զատիկան ու այլ տոներն բոլոր ծիսակատարություն-

ները ծառայում են նրա համար, վոր հետամնաց բանվորների ու գյուղացիների ուղեղները մթաղեն, նրանց հեղափոխական թափը կապիտալիստական կարգերի դեմ՝ թուլացնեն:

Տերտերները քարոզում են՝ այ, տեսեք, Քրիստոսը համբերությամբ չարչարվեց, խաչվեց մարդկանց համար: Բանվորներ ու գյուղացիներ, դուք ել պետք է համբերեք, խոնարհվեք ձեր տերերին: Իսկ ի՞նչ է նշանակում կապիտալիստական յերկրներում բանվորների ու գյուղացիների համբերելը. նշանակում է յենթարկվել բուրժուազիային և թույլ տալ իրենց լավ շահագործել: Նշանակում է՝ չպայքարել կապիտալիստական կարգերի դեմ՝ չտապալել նրանց:

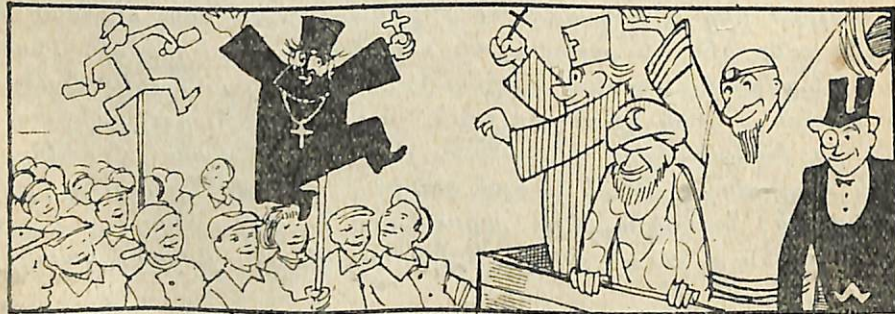
Ո՞ւմ համար են տերտերների քարոզները զատիկի և այլն տոներին:

Այդ քարոզները ձեռնառու յեն միայն իրենց՝ տերտերների համար, կոլոնտեսության և պրոլետարիատի թշնամի կուլակների համար:

Տերտերները, կուլակները և այլ դրանց ոգնականներն ոգտագործում են տոները, աշխատավորներին սոցշինարարությունից հեռ պահելու, սոցշինարարությունը խանգարելու, պրոլետարական իշխանության դեմ պայքարելու, նրան թուլացնելու:

Մեզ պետք չէ զատիկ, մեզ փոստ է զատիկն ել, ամեն տեսակի կրոնական տոներն ել:

Մենք կտոներնք պրոլետարիատի մեծ տոնը—մայիսի 1-ը:

ՅԵԿԵՂԵՅԻՆ ՅԵՎ ՏԵՐՏԵՐՆԵՐԸ

ԲՈՒՐԺՈՒԱԶԻԱՅԻ ԿԱՄՔՈՎ ՈՒ ՆՐԱ ՀԵՏ ՄԻԱՍԻՆ
ՄԹՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ԵՆ ՊԱՀՈՒՄ ԱՇԽԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻՆ՝
Ն Ր Ա Ն Յ Շ Ա Հ Ա Գ Ո Ր Ծ Ե Լ ՈՒ Հ Ա Մ Ա Ր

ՅՈՒՐԱՅՆԵՆՔ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ—
ՀԱՐՎԱԾԵՆՔ ԿԱՊԻՏԱԼԻՍՏՆԵՐԻՆ

ՏԵՐՏԵՐՆ ՈՒ ԾԱՆՐԱԶԱՓԸ

Մի մեծ գյուղում ապրում եր մեկ
Իմաստուն տերտեր,

Անունը՝ տեր—Գագիկ:

Նրա մոտ եյին յերբեմն գալիս

Անթիվ գյուղացիք

ու անում խնդիրք,

— Տեր-հայր, չի՞ յինի՝ մի մաղթանք անես,

Ասված անձրեկ տա, չորցան արտերիս:

Տերտեր նրանց պատասխանում է,

— Լավ եք յերգում, սիրելիք,

Արսս վարելու ժամանակ չունե՞ք:

Կուզե՞ք ծունկ չոքեք ու ծունք դրեք,

Տերտեր մաղթանք չի անի յերբեք:

Անցավ սի շաբաթ,

Տերտերն ինքն է գյուղացոց կանչում,

— Շո՛ւտ հավաքվեցեք՝ մաղթանք անեմ,

Անձրեկի համար տրոշք խնդրեմ,

Անձրեկը տեղա,

Հողն առատ բերք տա:

Հենց տերտերն յերկին նայեց,

Չեռները վեր հենց աղոթեց՝

Արեւմուտքից սեւ ամպ բարձացավ,

Անձրեկը տեղաց, արտք հագեցավ:

Այդ ի՞նչ հրաւժ է, ի՞նչպես պատահեց,

Տերտերն իր մաղթանքով չխայտառակվե՞ց:

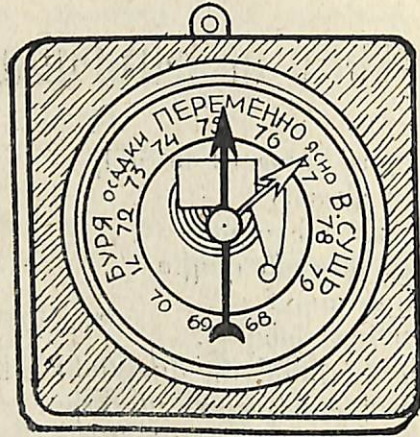
Տեր-հոր փրկողը սրբությունը չէ,

Այլ գիտությունը:

Մեր տերտեր դարակին մի գործիք

ունեք դրած,

Յույց եր քալիս չորային, անձրեկոս
 Ու ամպամած.
 Այդ գործիքն եր ծանրաչափը՝
 գիտուն մարդկանց նկատած:
 Թե ծանրաչափ ունենաս՝
 Ի՞նչ ել գուշակ կղատնաս:

Ծանրաչափ

ՀՅՈՒՍԻՍԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ԼԵՌՆՅԻՆԵՐԸ

I.

Մեր յերկրամասում ապրում են շատ լեռնցի աղգություններ՝ չեչեններ, ինգուշներ, կաբարդիններ, բալկարներ, կարաչայներ, ադրգեյներ, ոսեր, չերքեզներ: Դուք, տղաներ, հաճախ պատահում եք, տեսնում եք նրանց, բայց կարող ե լինել, չգիտեք, ինչպես եյին նրանք ապրում առաջ:

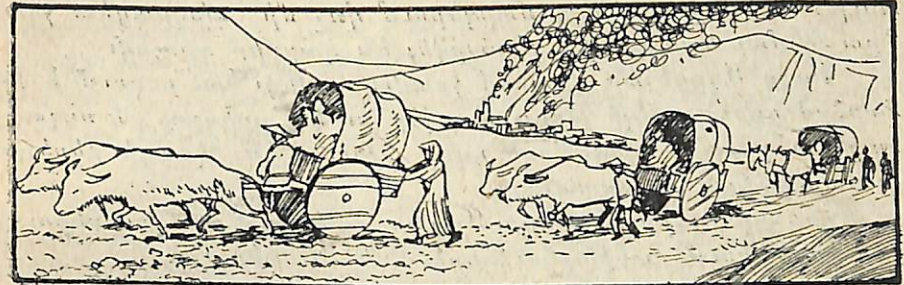
Մի ժամանակ այդ աղգություններն ինքնուրույն են ապրել: Բայց ցարական կառավարությունը վորոշեց ուշժով նվաճել և յերկար ժամանակ կովեց նրանց հետ: Ուստի գեներալներն այրում, կործանում եյին նրանց գյուղերը, գնդակահարում կանանց ու յերեխաներին, ավերում դաշտերը: Լեռնցիներին հարմար տեղերից բռնում եյին վայրի կիրճերը:

II.

Ծանր եր լեռնցի աշխատավորների ապրուստը թագավորի ժամանակ: Շատ եյին նեղում նրանց ցարական չինովնիկները:

Բայց լեռնցի իշխանների և մուլաների վիշտն յերկար չտևեց. բանից դուրս յեկավ, վոր թագավորները սիրով թույլ տվին նրանց ճնշելու և թալանելու լեռնցի չքավորներին: Իսկ դրա փոխարեն պահանջում եյին իշխաններից և մուլաներից հնազանդության մեջ պահել չքավորներին և թույլ չտալ, վոր ապստամբեն ցարական իշխանության դեմ:

Պարզ ե, վոր լեռնցի աշխատավորներն ատում եյին ուսաներին և, կարողացածի չափ, վրեժ եյին առնում նրանցից: Այդ թշնամության մեղավորներն եյին՝ թագավորը, կապիտա-

լիստները, կալվածատերերը, վորոնք թալանում, ճնշում եյին լեռնցիներին, խավարի, տգիտության մեջ եյին պահում նրանց և արգելում մայրենի լեզվով սովորելու:

Լեռնցիները տանջվում եյին շատ հիվանդություններից, իսկ նրանց գյուղերում բժիշկներ և հիվանդանոցներ չկային: Իրենց տնտեսությունն ստիպված եյին վարելու ամենահետամնաց ձևերով: Նրանց մոտ վոչ մի մեքենա չեյին բերում, վոչ մի ֆաբրիկ ու գործարան չեյին բացում:

III.

Յեվ ահա Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը խլեց իշխանների ձեռքից իշխանությունը և լեռնցի աշխատավորներին ազատություն տվեց: Խորհրդների իշխանությունը հնարավորություն տվեց նրանց վորքան կարելի յե լավ կառուցել իրենց կյանքը և զարգացնել իրենց տնտեսությունը:

Լեռնցիների մոտ այժմ կառուցվում են ֆաբրիկներ և գործարաններ, կոլտնտեսություններ, ՄՏԿ-ներ խորհրդատեսություններ, բերվում են շատ մեքենաներ և գյուղատնտեսական գործիքներ:

Լեռներում գցվում են հարմար, լայն ճանապարհներ, վորոնց վրա յեթեկո՞ւմ են ավտոմոբիլներ և ավտոբուսներ: Հե-

աագիւրը, հեռախոսը, կինոն ու աագիւրն մուտք են գործում ամենախուլ գյուղերը:

IV.

Տարեց տարի լեռնցիների մոտ ավելանում է վոչ միայն տարրական, այլ և բարձրագույն դպրոցների թիվը: Մտցվել է ընդհանուր ուսուցում վոչ միայն յերեխաների համար, այլ և հասակավորների:

Յեվ ինչ ենք տեսնում: Այնպիսի կուլտուրապես հետամնաց մարդեր, ինչպիսին են՝ Աղբեջան և Կաբարդան, ամենակարճ ժամանակամիջոցում դարձել են համատարած գրագիտության մարդեր: Այդ մարդերում վոչ մի անգրագետ չկա: Դրա համար նրանք պարզեատրվել են կարմիր դրոշով:

Բայց Աղբեջան դրանով չբավարարվեց: Նա ուզում է իր փորձով ոգնել ավելի թույլ մարդերին: Նա բրիգադ է ուղարկում Դադստան, վորպեսզի ոգնի այնտեղ ևս կարգի բերելու կուլտուրական աշխատանքը:

Լեռնցի յերիտասարդութունը սովորում է կուրսերում, բանֆակներում, տեխնիկումներում և ԲՈՒՀներում:

Հարյուրավոր լեռնցիներ և լեռնահիներ մտնում են ֆաբրիկներն ու գործարանները:

Հին թշնամությունը դեպի ուսաները մոռացված է. թե լեռնցի և թե ուս աշխատավորները հասկացել են, վոր իրենց ընդհանուր թշնամիներն են՝ կապիտալիստները, կալվածատերերը, կուլակները և ամեն ազգությունների և կրոնների տերտերներն ու մոլլաները: Բոլոր ազգությունների աշխատավորները բարեկամ են իրար: Նրանց ընդհանուր հոգան է՝ ել ավելի ներք բարեկամ են իրար: Նրանց ընդհանուր հոգան է՝ ել ավելի բարձրացնել իրենց կուլտուրան, կառուցել ավելի շատ ֆաբրիկներ և գործարաններ, կոլտնտեսություններ, խորհրդատեսություններ, պայքարել հնգամյակի համար, սոցիալիզմի համար և ոգնել ամբողջ աշխարհի աշխատավորությանն ազատվելու կապիտալիստների լծից:

ՀԱՐՅԵՐ ՅԵՎ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

1) Ձեր ամբողջ վայրում ի՞նչ լեռնցի ժողովուրդներ կան կամ յեղել են:

2) Հետաքրքրվեցեք նրանց անցյալ և ներկա կյանքով:

3) Հյուսիսային Կովկասի քարտեզի վրա ցույց տվեք ագլային ինքնավար հանրապետություններն ու մարզերը:

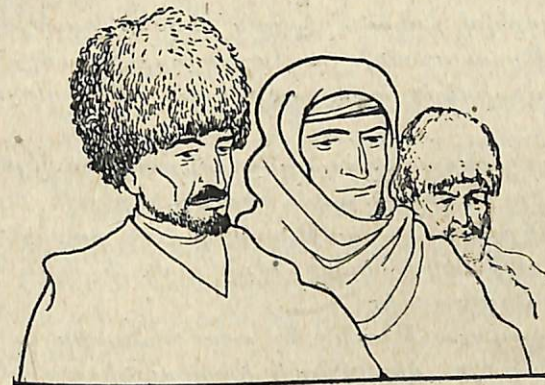
4) Աշխատեցեք կապ հաստատել լեռնցիների վորեւ գյուղացի հետ:

«ԼԵՌՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀ»

Կասպից ծովի արևմտյան ափին փռված է մի գեղեցիկ յերկրամաս, վոր կոչվում է Դադստան: Դադստան նշանակում է «լեռների աշխարհ»: Իզուր չէ, վոր նրան անվանել են «լեռների աշխարհ»: Դադստանի մակերևույթի համարյա կես մասը ծածկված է լեռներով:

Այս յերկրամասը հին ժամանակ, արաբական յերգիչներն անվանել են «լեզունների լեռ»՝ վորովհետև այստեղ ապրելիս են յեղել և այժմ ել ապրում են բազմատեսակ ազգություններ: Դադստանում ապրում են 81 ազգություններ՝ լեզգիներ, չերքեսներ, դազի-կումիկներ, հայեր, թուրքեր, թավլինցիներ, անդեցիներ, ուսաներ, հրեաներ, նազայցիներ, ավարացիք և ուրիշներ: Բնակչության ընդհանուր թիվը մոտ 900,000 է:

Ռուս. միապետությունն ամեն կերպ աշխատում էր գրավել Դադստանը (նաև ամբողջ Կովկասը): Պարսկաստանի և տուրք յերկրների հետ առևտուր անելու ամենակարճ ճանապարհը

Դադստանցիներ

Կովկասն էր: Բացի դրանից, Կովկասից կարելի յեր հում նյութ ստանալ գործարանային ապրանքների փոխարեն: Բայց լեռնցիները հերոսաբար կռվում էին ուսական միապետության դեմ: Ռուս-լեռնցիների կռիվը տևել է մոտավորապես 65 տարի, բայց վերջ իվերջո լեռնցիները հաղթվել են:

Միապետության հավատարիմ դահիճները—գեներալները, սուտ խոստումներ եյին անում լեռնցիներին, նրանք ասում էին՝ «ձեր հողը, անասունները, գույքն ու ձեր բոլոր ունեցված-

քը կմնա անձեռնմխելի, միայն անձնատուր յեղեք ուս թագավորի կամքին»։ Միևնույն ժամանակ տասնյակ, հարյուրավոր առևանգներ (լեռնցիների գյուղերը) քար ու քանդ ելին անում, հավասարեցնում էլին հողին և ժողովրդին քշում դեպի լեռները, մատնելով նրան սովի ու մահի։

Իհարկե Դադստանի տերերը—ցեղապետներն ու իշխանները կարողացան մի ընդհանուր լեզու գտնել ուս միապետության հետ։ Այսպիսով աշխատավոր լեռնցիները կրկնակի շահագործվում էլին իրենց իշխանների, հարուստների ու ուս միապետության կողմից։

Ուս միապետության քաղաքականությունն, ինչպես բոլոր ուսար ազգերի, նմանապես և Դադստանի լեռնցիներին կառմամբ կայանում էր նրանում, վոր վերածեր այդ լեռիկները գաղութացման, մեղցներ նրանց մեջ ինքնուրույնության ամեն մի ձգտում, խանգարեր նրանց կուլտուրական զարգացման գործը, հնարավորություն չտար զարգացնելու մայրենի լեզուն, պահեր նրանց սգիտության մեջ, վորպեսզի շահագործելը, խաբելը հեշտ լիներ։

* * *

Միայն, շնորհիվ Հոկտեմբերյան հեղափոխության, ինչպես լայնածավալ Ռուսաստանի աշխատավորությունը, նմանապես Դադստանի լեռնցիներն ազատագրվեցին միապետության անարդ լծից։

* * *

Դադստանը չափազանց մեծ բնական հարստություններ ունի—նավթ, քարածուխ, վոսկի, ցինկ, ծծումբ, յերկաթ, տորֆ և այլն։

Եներգետիկ բազան.—նավթ, նավթի գազ, քարածուխ, փայտ, քամու ուժը, սպիտակ ածուխի—ջրի ուժը և այլն հասնում են 2—2¹/₂ միլիոն ձիու ուժի։

Մինչև հեղափոխությունն ել այս հանքերը կային Դադստանի կրծքում, բայց, վորովհետև կապիտալիստական կարգերը կաշկանդում էլին ազգային մարգերի տնտեսական ու կուլտուրական զարգացումն, ուստի Դադստանն ել մատնված էր տրգիտության ու աղքատության և վոչ մի հնարավորություն չունեցավ մշակելու իր ունեցած հանքերը։

Ֆարական իշխանության որով Դադստանում գործարաններ համարյա թե չկային։ Բնակչության մեծագույն մասն ապրում էր առևանգում և զբաղվում էր անասնապահությամբ, տնայնագործությամբ և մասամբ ել ձկնորսությամբ։ Բայց շնորհիվ Դադստանի աշխատավորների լարված աշխատանքի, կոմկուլսի անշեղ դեկավարության ու Լենինյան ազգային ու-

ղիղ քաղաքականության, այդ հետամնաց լեռիկներն այժմ ունի արդյունաբերական խոշոր ձեռնարկություններ, ինչպես որինակ,—«Ուգնի» ապակու գործարանը, III ինտերնացիոնալի անվան տեկստիլ ֆաբրիկան, կաշեգործարանը, Դերբենդի ելեկտրոկայանները, մեխի գործարանը, քիմիական գործարանը և այլն։ Այս գործարաններում աշխատող բանվորները վերացնում են իրենց անգրագիտությունը և տեխնիկական գիտությունը։

Ինչպես ասացինք, Դադստանի սոցիալիստական հանրապետության բնակչության մեծագույն մասն ապրում է առևանգում և պարապում է գյուղատնտեսությամբ։ Սրանից մի 10—11 տարի առաջ նահապետական արքայի հերկվող հողն այժմ ակոսվում է արակտորով։ Գյուղացու մեկամաղձոտ մեղեգու փոխարեն այժմ լսվում է գյուղատնտեսական մեքենաների խրոխտ աղմուկը։ Ռանչպարի յերկինք դարձրած արտասովալից աչքերը, վոր աղաչում էլին ասածուն անհաց չթողնել, այժմ հառած են գրքին ու թերթին։

Վերջին տարիների ընթացքում Դադստանում կազմակերպված են 18 խոշոր խորհրդային տնտեսություններ (սովխոզներ) վորոնք մշակել են մոտ 300,000 հեկտար հող։ Գյուղացիների կեսից ավելին ընդգրկված է կոլտնտեսությունների մեջ։ Մշակվում է մեծ քանակությամբ բամբակ ու կանեփ։ Անասնապահությունը գնալով զարգանում է, բազմացնում են ընտիր տեսակ վոչխարներ—մերինոս և խոշոր յեղջուրավոր անասուններ։

Դադստանը հեռ չի մնում նաև կուլտուրական շինարարության գործում։ Այնտեղ կան մոտ 100 առաջին աստիճանի դպրոցներ, վորտեղ սովորում են 100,000 աշակերտներ։ Տասը տարվա ընթացքում 100 հազար հոգի վերացրել են իրենց անգրագիտությունը։ Հրատարակվում են 9 զանազան թերթեր և ունեն պետական թատրոն։ Դադստանում մտցված է ընդհանուր պարտադիր ուսում։

* * *

Տասը տարվա ընթացքում շատ բան է արված, բայց դա բավական չէ համեմատած այն հնարավորությունների հետ, վոր կան Դադստանում։ Նա պետք է դառնա արդյունաբերական խոշոր կենտրոն։

1932 թ. այսինքն ընթացիկ տնտեսական տարում, Դադստանում պիտի կառուցվեն 38 նոր ձեռնարկություններ, վորոնցից 35—ը հենց այս տարի պետք է սկսեն աշխատել (քիմիական գործարանը, Գերգիբելդեսը, Սուլակի հիդրոէլեկ-

հակառակը՝ նոսր բուրդը տեղի յե տալիս ձմեռվա բրդին: Հենց այդ պատճառով էլ ճագարներին մորթելու ամենալավ ժամանակն է համարվում ուշ աշունն ու ձմեռը, յերբ նրանց մորթին խիտ և լինում ու գեղեցիկ: Այդ ժամանակ նրանց միսն էլ ավելի համեղ է լինում:

Մինչև շրջեցինք ճագարանոցի մի ծայրից մյուսը, որը կեսոր դարձավ: Վճռեցինք մի քանի հարց էլ տալ ընկ. Բալաբուխին և մնաս բարով ասել նրան:

— Ասացեք, ընդամենը քանի՞ գլուխ ճագար կա ձեր մոտ:

— Մենք ունենք 150 պարկետ: 30 պարկետում տեղավորված են 300 մայր ճագարներն իրենց 1500 դեռ 2 ամիսը չլրացած ճագերով: 70 պարկետում ապրում են 1400 ձագ, 2-ից մինչև 4 ամսական հասակով: 50 պարկետում տեղավորված են 1000 գլուխ 4-6 ամսական ճագարներ: Բացի սրանցից, ունենք 60 հատ ցեղային վորձ ճագարներ (5 եզին մի վորձ), վորոնց պահում ենք ջուկ-ջուկ վանդակներում, վորովհետև միասին պահելիս նրանք կռվում են ու իրար մորթի փչացնում: Ուրեմն ընդամենը մեր ֆերմայում կա 4260 ճագար: Անցյալ տարի այս ժամանակ ունեյինք միայն 1420 գլուխ:

— Հետաքրքիր է, ուր եք ուղարկում ճագարների միսը:

— Միսը համարյա ամբողջովին ուղարկում ենք արդյունաբերական կենտրոններն ու քաղաքները: Անցյալ տարի ուղարկել ենք 3500 կիլոգրամ միս. այս տարի պետք է ուղարկենք 9000 կիլոգրամ: Կասկած չկա, վոր պլանը կկատարենք: Ասում են, մեր ճագարների միսը բանվորական ճաշարաններում մեծ հաճույքով են ուտում:

— Իսկ մորթիներն ուր եք ուղարկում:

— Հանձնում ենք Սոյուզպուլչինային* հատը 3-5 ուղբով: Անցյալ տարի հանձնել ենք 1600 հատ, այս տարի պետք է տանք 5000 հատ:

— Գիտե՞ք արդյոք, վորքան ճագարի մորթի յե տալիս ամբողջ Հյուսիսային Կովկասը:

— Գիտեմ—ասաց ընկ. Բալաբուխը:

1928 թվին Հ. Կովկասում մթերվել է	28.000	մորթի
1929 թվին Հ.	»	» 82.000 մորթի,
1930 » »	»	» 516.100 »
1931 » »	»	» 1.600.000 »
1932 » »	»	» Ժրագրված 4.500.000 »:

*Սոյուզպուլչինայի պետական մի կազմակերպություն է, վորն ղրադվում է մորթիների մթերման գործով:

Սեղմեցինք ընկ. Բալաբուխի ձեռքը, շնորհակալություն հայտնեցինք նրան այսքան հետաքրքիր տեղեկությունների համար և հեռացանք ճագարաբուծական ֆերմայից, տանելով մեզ հետ անմոռանալի տպավորություններ:

ԱՇԽԱՏԱՆՔ ՅԵՎ ՀԱՐՑԵՐ

- 1) Հետաքրքրվեցե՞ք ձեր վայրում ճագարանոցներ կան, թե վոչ:
- 2) Ծագարներն ապրում են պարկետներում, թե վանդակներում:
- 3) Խնչով են նրանց կերակրում:
- 4) Դպրոցական հողամասում կազմակերպեցե՞ք ճագարների համար մի պարկետ:

ՄԵՐ ՄԱՐՄՆԻ ԿԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ ԱՅԽԱՏԱՆՔԸ

ԻՆՉՈՒ ՀԱՄԱՐ ՊԵՏՔ Ե ՄՆՎԵԼ

Վորպեսզի մարդ կարողանա աշխատել, պետք է սնվի: Շոգեմեքենան չի կարող աշխատել առանց վառելիքի, տրակտորը չի շարժվի իր տեղից, յեթե նրա մեջ վառելանյութ չլինի. մեր մարմինն էլ չի կարող աշխատել, յեթե մենք չը սնվենք: Շոգեմեքենայի, տրակտորի մեջ, իբր վառելանյութ, ծառայում են՝ ածուխը, նավթը, վորոնք այրվում են այսինքն՝ միանում են ողի մեջ յեղած թթվածնի հետ և առաջացնում են տաքություն. այդ տաքության, եներգիայի ուժի շնորհիվ է, վոր նրանք աշխատում են: Իսկ մեր մարմնի համար, իբր վառելանյութ, ծառայում են սննդանյութերը, վորոնք նույնպես մեր մարմնի մեջ այրվում են, այսինքն՝ միանում են շնչառության ժամանակ ողից վերցրած թթվածնի հետ և այդպիսով առաջանում է տաքություն մեր մարմնի մեջ:

Ձեզ բոլորիդ հայտնի յե, վոր մեր մարմինն ամառ ձմեռ միշտ էլ ունի վորոշ աստիճանի տաքություն, վորը հավասար է միջին հաշվով 37 աստիճանի: Ֆիզիքական աշխատանք կատարելիս այդ տաքությունն էլ ավելի շատանում է, վորովհետև յերբ մկանները կծկվում են, սննդանյութերի այրումը նրանց մեջ կատարվում է շատ ավելի ուժեղ և մեծ չափով: Այդ է

պատճառը, Վոր աշխատանքից հետո մարդ ուտել է ուզում-
ներս ընդունած սնունդը վերամշակվում է և այրված նյու-
թերի տեղը բռնում:

ՄԵՐ ՄՆԵՐԱՆՅՈՒԹԵՐԸ

Դիտնականներն, ուսումնասիրելով մեր սննդանյութերը, գտել են, Վոր նրանք պարունակում են իրանց մեջ գլխավո-
րապես յերեք տեսակի նյութեր՝ նարպե, սպիտակուցային
նյութեր յեկ անխառն:

Թվեցեք սննդանյութեր, Վորոնք պարունակում են իրանց
մեջ, ճարպային նյութեր: Ճարպերը յուղի հետք են թողնում
թղթի վրա:

Ածխաջրերից ամենից ավելի մեզ ծանոթ են ռախար
յեկ ուլան: Թե ինչպես իմանալ կա՞ արդյոք շաքար մեր կե-
րածի մեջ, այդ դուք շատ լավ գիտեք իսկ ուլայի գոյությունը
յերևան հանելու համար կատարեցեք հետևյալ փորձը:

Պատրաստեցեք յուղի թույլ լուծույթ և կաթեցրեք ուլա-
յից (կարտոֆիլի ալյուրից) պատրաստած կիսելի վրա: Ի՞նչ
դույն է ստանում ուլայի սպիտակ կիսելը: Յուղի լուծույթը
քսեցեք սպիտակ հացի, կարտոֆիլի, կաղամբի վրա: Վորոշեցեք
կա՞ արդյոք նրանց մեջ ուլա: Ածխաջրեր կան մեծ մասամբ
հացահատիկների և բանջարեղենների մեջ:

Սպիտակուցային նյութեր կան ամենից ավելի մսի, հավ-
կթի, կաթի, լոբու, սիսեռի, վոսպի մեջ և այլն:

Սպիտակուցային նյութերը չափազանց կարևոր են կյան-
քի համար: Յեթե կենդանուն յերկար ժամանակ կերակրենք
այնպիսի սննդով, Վոր զուրկ է սպիտակուցային նյութերից,
կենդանին կարող է հիվանդանալ և նույն իսկ մեռնել:

Յեթե մարդ սնվի մսով, միայն կարտոֆիլով կամ միայն
կարագով, մարսողական գործարանների աշխատանքները կա-
րող են խանգարվել և ծանր հիվանդություններ առաջանալ:

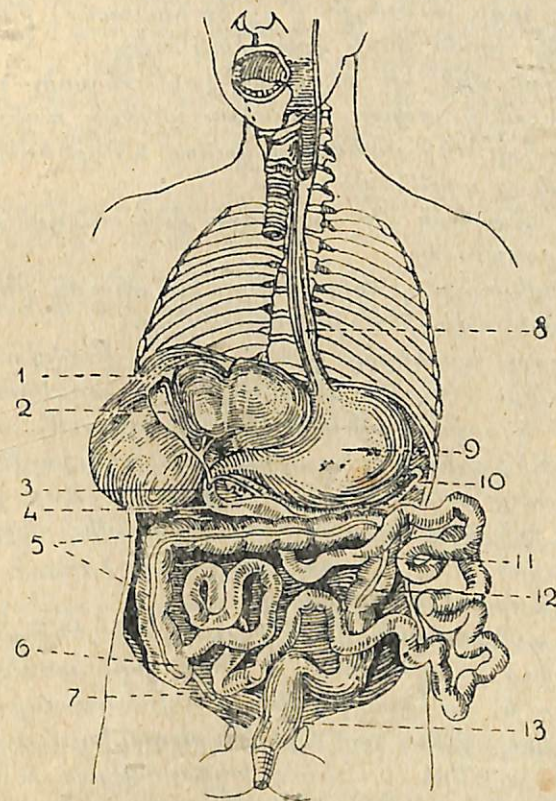
Յեթե մեր կերած հացը միսը, կաթը, գետնախնձորը, սնն-
դամթերքներն ուսումնասիրենք, կտեսնենք, Վոր այնտեղ կան
այդ նյութերը: Որինակ՝ հացն իր մեջ պարունակում է մեծ չափով
ածխաջրեր, շատ քիչ քանակությամբ սպիտակուցային
նյութեր, իսկ ճարպեր բոլորովին չկան:

Դրա փոխարեն միսն իր մեջ ունի մեծ չափով սպիտակուց-
ներ, Վորոշ չափով այնտեղ կան ճարպային նյութեր, իսկ ած-
խաջրեր համարյա թե չկան:

ԻՆՉ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ Ե ԿՐՈՒՄ ԿԵՐԱԿՈՒՐԸ ՄԱՐՍՈ- ՂԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐՈՒՄ

Ծանոթացեք մարսողական գործարանների հետ այս պատ-
կերի միջոցով: Յուլյց տվեք ի՞նչ ճանապարհով է անցնում մեր
կերածը, նկարեցեք ձեր տետրակում այս սխեմատիկ նկարը և
նրա վրա գրեցեք ամեն մի մասի անունը՝ բերան, կերակրա-
փող, ստամոքս, բարակ աղիք, հաստ աղիք:

Ի՞նչ փոփոխություն է կրում կերակուրը բերանում: Այս-
տեղ նա ատամների շնորհիվ մանրանում է, թքի հետ խառ-

Սննդառության գործարանները

նվելով փափկանում է, լեզուն դարձնում է նրան այս ու այն
կողմ, Վորպեսզի բոլոր կողմ մասերը մանրացվեն ատամների
տակ և լավ խառնվեն ու շաղախվեն թքով:

Թուրքը, սակայն, վոչ միայն փափկացնում է կերակրի կարծր մասերը, այլ և ազդում է նրա մեջ գտնված ոսլայի վրա և դարձնում է նրան շաքար:

Մի կտոր հացը յերկար ժամանակ լավ ծամեցեք և ուշադրություն դարձրեք, թե ինչ համ եք զգում:

Յերկու փորձանոթի մեջ դրեք մի-մի կտոր յեփած ոսլայի կիսել, մեկի վրա ավելացրեք ջուր, իսկ մյուսի վրա թքեցեք ախալ, վոր ծածկվի կիսելը: Լավ թափ տալուց հետո յերկու փորձանոթն ել դրեք տաք ջրի մեջ, 15 րոպե անց նորից թափ ավել փորձանոթները և յերկուսի վրա յեկ կաթեցրեք մի քանի կաթիլ յողի լուծույթ: Ինչ եք նկատում, ինչ փոփոխություն է կրել ոսլան, վորի վրա թքել ելիք:

Ոսլան ջրի մեջ չի լուծվում, իսկ շաքարը լուծվում է, այդ պատճառով ել ոսլան չի կարող անցնել աղիքի պատերից, իսկ շաքարը ջրի մեջ լուծվելով կարող է ներծծվել աղիքի պատերից և մտնել արյան մեջ:

Ուրեմն կերակրի մեջ գտնված վոր անդանյութերը մաքրվում են բերանում:

Այս փոփոխություններից հետո կերակուրը բերանից անցնում է կերակրափողի միջով ստամոքսը:

Ստամոքսի պատերից կերակրի վրա թնփվում է ստամոքսային հյուսթը: Ինչպես բերանում թքի ազդեցության տակ փոփոխվում է ոսլան, այնպես ել ստամոքսում, ստամոքսային հյուսթի շնորհիվ փոփոխվում են սպիտակուցային հյուսթերը, այսինքն նրանք դառնում են այնպիսի հյուսթեր, վորոնք կարող են լուծվել ջրի մեջ և նրանց հետ ներծծվել աղիքի պատերից:

Ստամոքսի մեջ կերակուրը մնում է 2—3 ժամ, վորից հետո նա անցնում է աղիքները:

Յուրյց ավել պատկերի վրա լյարդը և յենթաստամոքսային գեղձը: Լյարդը պատրաստում է լեղի, վորն առանձին խողովակով լեցվում է աղիքների մեջ: Յենթաստամոքսային գեղձը նույնպես իր պատրաստած հյուսթն ուղարկում է դեպի աղիքները: Այդ հյուսթերի և լեղու ազդեցության տակ աղիքների մեջ փոփոխության են յենթարկվում բոլոր անդանյութերը՝ ոսլան, սպիտակուցային հյուսթերը և ճարպը:

Այս փոփոխություններից հետո բոլոր այն հյուսթերը, վորոնք չեյին լուծվում ջրի մեջ, այժմ լուծվում են և աղիքի ու ստամոքսի պատերից անցնում արյան մեջ:

Չմաքրված և անպետք մասերն անցնում են հաստ աղիքը և այնտեղից դուրս հանվում մարմնից:

ԽՆԶԱԿԱՆ ՍՏԱՄՆԵՐԴ

Ինչպես տեսանք վերևում, ատամները, մանրացնելով կերակրի կարծր մասերը, հեշտացնում են մարսողության գործողությունները. վատ ատամներով չի կարելի կերակուրը լավ ծամել, այդ պատճառով ել կը դժվարանան ստամոքսի և աղիքների աշխատանքները, կը հիվանդանա ստամոքսը:

Ինչից են փչանում մեր ատամները:

Ատամները ծածկված են ապակու նման մի նյութով, վոր կոչվում է եմալ:

Ինչպես վոր սառը բաժակի մեջ տաք ջուր լեցնելիս բաժակը կարող է կոտրվել, այնպես ել տաք կերակրից հետո, յեթե սառը ջուր խմենք,—ատամների եմալը կարող է ճաքել:

Պատառաքաղով, մեխով, ասեղով, և կամ մի այլ պինդ նյութով ատամները փորելիս նույնպես կարող է վնասվել եմալը:

Այդ առաջացած ճեղքերից զանազան միկրոբներ և կերակրի մնացորդներ ներս մտնելով ատամի մեջ, կարող են ատամի փոտելու պատճառ դառնալ: Փչացած ատամը կարող է վարակել իր հարևան ատամներին, ուստի որ առաջ պետք է զխմել բժշկին:

ՅԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

1. Մի խմիր սառը ջուր տաք կերակրից հետո և ընդհանրապես:

2. Չմեռ ժամանակ շնչեցեք բթով, վորպեսզի պաղ ոդը չսառեցնի ատամներն ու կոկորդը:

3. Վողողեցեք բերանը ճաշելուց հետո և մաքրեցեք ատամներդ ամեն օր, մանավանդ յերեկոները, պառկելուց առաջ:

ՍՏԱՄՈՔՍԻ ՅԵՎ ԱՂԻՔՆԵՐԻ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ

1. Պետք է սնվել վորոշ ժամերին, այն ժամանակ ստամոքսն ավելի լավ է հանգստանում և պատրաստում է բավականաչափ ստամոքսային հյուսթ:

2. Ավելի լավ է քիչ ուտել, բայց հաճախ: Յեթե ուտեք ուշ ուշ և միանգամից մեծ քանակությամբ, ստամոքսի հյուսթը չի բավականանա կերածը մարսելու համար և կը ծանրաբեռվեն թե ստամոքսը և թե աղիքները:

3. Նախ քան դպրոց գնալը պետք է ուստել. դպրոցում սովորելը նույնպես աշխատանք է. յեթե առանց ուստելու աշխատեք, որդանիզմը կարող է թուլանալ:

4. Վորպեսզի գիշերը քնեք խորը և հանգիստ, յերեկոյան վերջին անգամ պետք է ուստել առնվազն քնելուց յերկու ժամ առաջ:

5. ՄԻ ԳՈՐԾԱԾԵՔ ԱԼԿՈՀՈԼ

Գինի կամ ողի խմելուց հետո մարդ դառնում է ավելի ուրախ, շատախոս, բայց մի քիչ ժամանակ անցնելուց հետո նրա գլուխն է պտտվում, դժվարությամբ է հասկանում իր շուրջը կատարվածը, մթազնում է գիտակցությունը, դժվարանում է աշխատել և պակասում է նրա աշխատանքի արդյունավետությունը:

Կենդանիների վրա կատարված փորձերը ցույց են տալիս, վոր յեթե շան ձագերին խմեցնենք սպիրտ, նրանք չեն զարգանա: Կան մարդիկ, վոր չեն խմում այնքան, վոր հարբեն, բայց ամեն ուր քիչ քիչ խմում են, կարծելով վոր դա փաստակար չէ, մինչդեռ դա սխալ է:

Ալկոհոլը թույն է, նա աստիճանաբար թունավորում է որդանիզմը և պատճառ դառնում մարմնի զանազան գործարանների (ստամոքսի, աղիքների, սրտի, ուղեղի) հիվանդության: Ալկոհոլիկներն ավելի հաճախ են հիվանդանում քան չխմողները, նրանց վորդիներն ել շատ հաճախ ծնվում են հիվանդոտ, այդ է պատճառը, վոր բժիշկը յերբ քննում է գունատ և թուլակազմ յերեխաներին, հարցնում է՝ «ծնողներն արդյոք հարբեցողներ չեն»:

Պրոֆեսոր Կալի վեբ քարճացուլ դասակարգ է: Նա կարիք չի գտնում հարբելու, վոր գրգռում է նրան յեվ հետո մթազնում նրա գիտակցությունը:

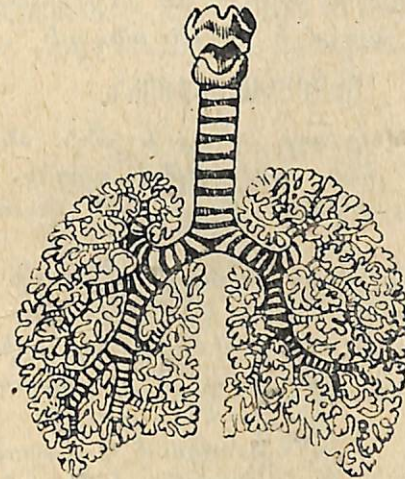
Նրա համար պեժ է— պարզություն, պարզություն յեվ դարձյալ պարզություն: Յերբեք չլսեք է լինի վոչ մի բուլություն յեվ ուժերի վասնում ու վոչնչացում:

ԼԵՆԻՆ

Ինչպե՞ս են կազմված յեվ ինչպե՞ս են աշխատում շնչառության գործարանները.— Վորպեսզի մեր ընդունած անհղանայութեան այրվեն մեր մարմնի մեջ և առաջանա տաքություն, անհրաժեշտ է թթվածին:

Թթվածինը մենք վերցնում ենք ողից, ներշնչելու ժամանակ: Ներշնչած ողը գնում է թոքերի մեջ:

Յեթե հնարավոր է, ձեռք բերեք վոչխարի կամ հորթի թոքերը, ցույց տվեք նրա վրա շնչափողը, վորը թոքերի մոտ բաժանվում է 2 բրոնխների. բրոնխները մտնում են աջ ու ձախ թոքերի մեջ: Շնչափողի անցքը փակեցեք խցանով, վորի միջով անցկացրեք ապակյա խողովակ, ուժեղ փչեցեք այդ

Շնչառության գործարանը

խողովակից, մինչև վոր թոքերն ուռչեն, ապա դադարեցեք փչելուց: Ի՞նչ եք նկատում, ինչո՞ւ շնչափողից դուրս է գալիս ողը: Կտրատեցեք մկրատով թոքերը բրոնխների յերկարությամբ, հետևեցեք, թե ինչպես նրանք ճյուղավորվում են: Մանր բրոնխները վերջանում են թոքային մանր փամբշտիկներով, վորոնց հասարակ աչքով տեսնել չի կարելի: Ներշնչելու ժամանակ ողը հասնում է մինչև այդ փամբշտիկները: Հենց այստեղ է, վոր ողի միջից բաժանվում է թթվածին գազ և անցնելով փամբշտիկների պատերից, մտնում է արյան մեջ, իսկ արյան միջից ել ամխաթթու գազը, վոր կազմվում է մեր մարմնի մեջ նյութերի այրումից, մտնում է փամբշտիկի մեջ:

Արտաշնչելու ժամանակ փամբշտիկի միջի ողը դուրս ե գալիս, իր հետ տանելով նաև ածխաթթու գազը:

Ինչպես ապացուցել, վոր մեր արտաշնչած ողի մեջ կա ածխաթթու գազ:

Պատրաստեցեք կրաշուր—դրա համար վերցրեք մի կտոր չհանգած կիր, վրան լցրեք ջուր (ի՞նչ ե կատարվում): Կիրը հանգչելուց հետո թորեցեք ջուրը ծծան թղթի միջոցով, այնպես վոր ստացվի պարզ մաքուր ջուր. դա կոչվում ե կրաշուր: Լցրեք 2 բաժակ կրաշուր, վորոնցից մեկի մեջ փուփուի միջոցով փչեցեք ող, իսկ մյուսի մեջ դրեք ապակյա կամ ռեզինե խողովակ և փչեք:

Ի՞նչ եք նկատում, ինչո՞ւ համար փչելիս փոխվում ե կրաշուրի գույնը:

Բոլոր կենդանիները շնչում են անընդհատ. մի բույսն ընկած հասակավոր մարդը շնչում ե 16-18 անգամ:

ՅԵԶՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

1. Շնչելու համար ողը պետք ե լինի մաքուր, այսինքն նա պետք ե ազատ լինի ածխաթթու գազից, փոշուց և այլ փաստակար գազերից, վորոնք կարող են փնասել մեր որդանիզմին:

2. Դասից անմիջապես հետո, ընդմիջումի ժամանակ անմիջապես բացեք պատուհանը կամ ողանցքը և դուրս յեկեք դասարանից, վորպեսզի դասի ժամանակ հավաքված կեղտոտ ողը մաքրվի: Հաճախ մաքրեցեք ձեր դասարանի և բնակարանի ողը:

3. Պարտեզում, բանջարանոցում և դաշտում աշխատելն ոգտակար ե թոքերի համար, վորովհետև այնտեղ ողը մաքուր ե, հարուստ ե թթվածնով և ազատ ե ածխաթթու գազից:

4. Թունավոր գազերը փնասում են մեր թոքերին և քայքայում են մեր առողջությունը: Պատերազմի դաշտում իբր թունավոր գազ, գործածում են քլոր, ֆոզգեն, քլորփիլին, վորոնք չափազանց քայքայիչ ազդեցություն են թողնում թոքերի վրա և նույնիսկ մահվան պատճառ են դառնում:

5. Թոքային հիվանդություններից ամենատարածված հիվանդությունն ե թոքախտը, վոր առաջանում ե հատուկ բակտերիաների պատճառով: Այդ բակտերիաները մեծ քանակությամբ գտնվում են փոշոտ, խոնավ և մութ բնակարաններում և ներշնչած ողի հետ մտնում են թոքերի մեջ և քայքայում նրանց:

ԱՐՅՈՒՆԸ ՅԵՎ ԱՐՅԱՆ ՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅՈՒՆԸ

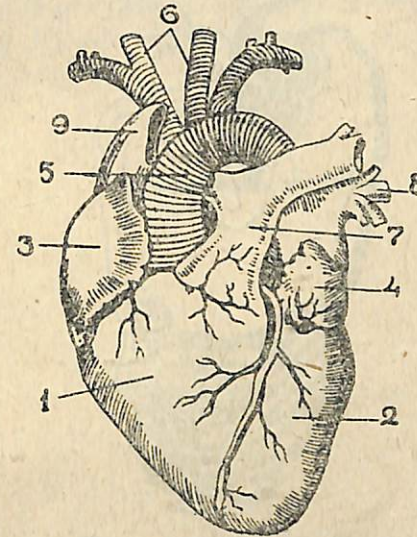
Մենք արդեն տեսանք, թե ինչպես արյունը վերցնում ե աղիքներից սննդանյութերը, իսկ թոքերից թթվածինը և տանում ե նրանց մարմնի բոլոր մասերը, հեռացնում այնտեղից ածխաթթու գազը և զանազան անպետք նյութերը, վորոնք առաջանում են նյութերի այրումից:

Վորպեսզի արյունը կատարի այդ աշխատանքը, նա պետք ե շարժման մեջ լինի: Ո՞վ ե շարժման մեջ դնում արյունը: Այդ պաշտոնն իր վրա յե վերցրել սիրտը:

Ծանոթանանք սրտի կազմության և աշխատանքի հետ:

Սիրտը գտնվում ե կրծքի խոռոչում, թոքերի միջև, մի քիչ ձախ կողմը:

Դրեք ձեռներդ ձախ կողմը կրծքի վրա և հետևեցեք, թե ինչպես ե նա զարկում: Ուշադրություն դարձրեք, թե ինչպես ե նա աշխատում, յերբ նստած եք հանգիստ և վազելու ժամանակ:

Սիրտը

Յեթե հնարավոր ե, ձեռք բերեք մի վորևե կենդանու (փոխարի, հորթի, կովի և այլն) սիրտ: Կտրեցեք սիրտը յերկարությամբ, դուրս կը տեսնեք նրա մեջ 4 խոռոչ, վորոնցից 2-ը կոչվում են նախախորշեր, յերկուսն ել սրտախորշեր: Նախախորշերի և սրտախորշերի միջև կան փականներ, վորոնք բացվում են դեպի սրտախորշերը:

Սրտախորշերից դուրս են գալիս խողովակներ, վորոնց միջոցով արյունը դուրս է գալիս սրտից՝ դրանք կոչվում են զարկերակներ: Դեպի նախախորշերը արյունը հավաքվում է մի քանի խողովակներով, վորոնք կոչվում են յերակներ:

Յերբ սրտախորշի մկանները կծկվում են, արյունը դուրս է գալիս ձախ սրտից զարկերակների միջոցով և տարածվում մարմնի բոլոր մասերը, տալիս է նրանց իր մեջ ունեցած սննդարար նյութերը և թթվածինը և վերադառնում յերակների միջով դեպի սիրտը, իր հետ բերելով նաև ածխածինը և թթվածինը: Այդ է պատճառը, վոր զարկերակի մեջ յեղած արյունը բաց կարմիր գույն ունի, իսկ յերակինը՝ մուգ կարմիր:

Արյան շրջանառության սքեմա

Յերակների բերած կեղտոտ արյունը աջ սրտախորշից դարձյալ դուրս է գալիս և գնում է դեպի թոքերը, վորտեղ թողնում է ածխածինը և հարստանում թթվածնով ու վերադառնում սիրտ:

Ուրեմն արյունը յերկու անգամ է շրջան անում. մի անգամ նա շրջում է մարմնի զանազան մասեր, վորպեսզի սնունդ ու թթվածին տա մարմնի բոլոր մասերին և հավաքի ածխա-

թթու գազ և անպետք նյութեր (արյան մեծ շրջանառություն), իսկ յերկրորդ անգամ գնում է թոքերը, վորպեսզի այնտեղի ողից վերցնի թթվածինը և բաց թողնի ածխածինը և թթու գազը (փոքր շրջանառություն):

ՅԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Յերբ մարդ ուժեղ աշխատանք է կատարում, սիրտը բաբախում է ավելի ուժեղ, վորովհետև պետք է ավելի մեծ քանակությամբ և արագ-արագ սնունդ ու թթվածին հասցնի մկաններին և ուղեղին: Յեթե մարդ ընդհանրապես աշխատանք չի կատարում, նրա սիրտն էլ արագ աշխատելու վարժ չի կարող լինել, ծանր աշխատանք կատարելու դեպքում, նրա սիրտը կարող է հիվանդանալ:

Ուրեմն անհրաժեշտ է վարժեցնել սիրտը, վորպեսզի նա զանազան պայմաններում լավ աշխատի: Ֆիզիքական աշխատանքի և ֆիզկուլտուրայի (վազել, ձմեռը սահնակ խաղալ, ամառը նավակ թիավարել ու լողալ և այլն) միջոցով կարելի է վարժեցնել սիրտը:

տակ — շրջանը դնել տեղը և ողաձև կապով ամրացնել, ինչպես ցույց է տրված պատկերի վրա:

6. Պատրաստել դույլի կոթի համար ականջիկներ (տես նկարը):

7. Գամերով ամրացնել ականջիկները դույլի յերկու կողմից:

8. 4—5 մմ. հաստության յերկաթալարը ծռելով, կիսաշրջանագծի ձև տալ, ծայրերը կտր բերան ունեցող աքցանով ծռել և անցկացնել ականջիկների ծակերից:

9. Դույլի կոթը, պատը և հատակը դրսի կողմից յուղաներկով ներկել:

ՊԱՏԱՆԻ ԲՆԱԽՈՒՅՁ, ՊԱՏՐԱՍՏՎԻՐ ԵՎ ՍԿՈՒՐՍԻԱՅԻ

ԻՆՉՊԵՍ ԿԱՐԵԼ ԱՐՇԱՎԱՆՔԻ ՏՈՊՐԱԿ

Ամեն մեկն իր համար կարող է կարել արշավանքի գեղեցիկ տոպրակ:

Այդ կարելու համար ամենալավ նյութ կարող է ծառայել շուր չձծող բարակ բրեզենտը:

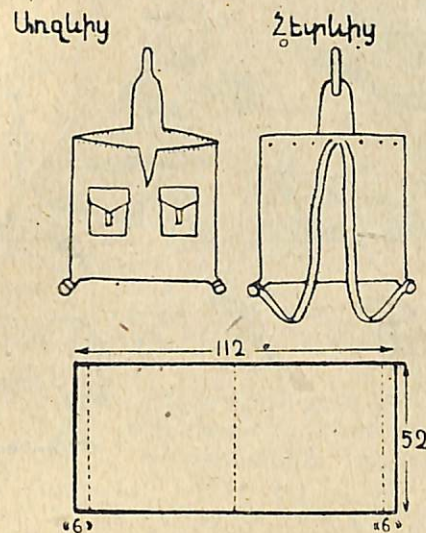
Ձեր վերջրած կտորի վրա կավճով գծագրեք 112 սմ. յերկարության և 52 սմ. լայնության ուղղանկյունի (տես նկարը): Կտրեք այդ ուղղանկյունին և նրա կարճ կողմերի մեկից 3 սմ. լայնության շերտ ծալեք, կարեք ծալածը, ապա յերկրորդ անգամ ծալեք: Այդպիսով ծալած կլինեք 6 սմ.: Կտրեք այդ կողմը: Նույնը կրկնել և հակադիր կողմի վրա:

Այժմ ձեր ուղղանկյունու յերկարությունն ուղիղ 100 սմ. է: Ծալեք նրան կիսով և կարեք յերկու կողմից: Կատացվի տոպրակ: Նրա կողմերից մեկի վերևից և մեջտեղից 17 սմ. յերկարությամբ կտրեք և ծայրերից, նեղ ծալելով, կարեք:

Այժմ շուռ տվեք տոպրակը դեպի յերեսի կողմը և բրեզենտի մնացած կտորներից ձևեք յերկու դրպան (14×16 սմ) և 21 սմ. յերկարության և 15 սմ. լայնության յերկու կլապան ցույց տված ձևով. դրպաններն ու կլապանները կարեք իրենց տեղում:

Կլապանը կարվում է կտրածի դիմաց (ամբողջական կողմի վրա), իսկ դրպանները՝ կտրածի կողքերից, տոպրակի վարի մասից 15 սմ. դեպի վեր:

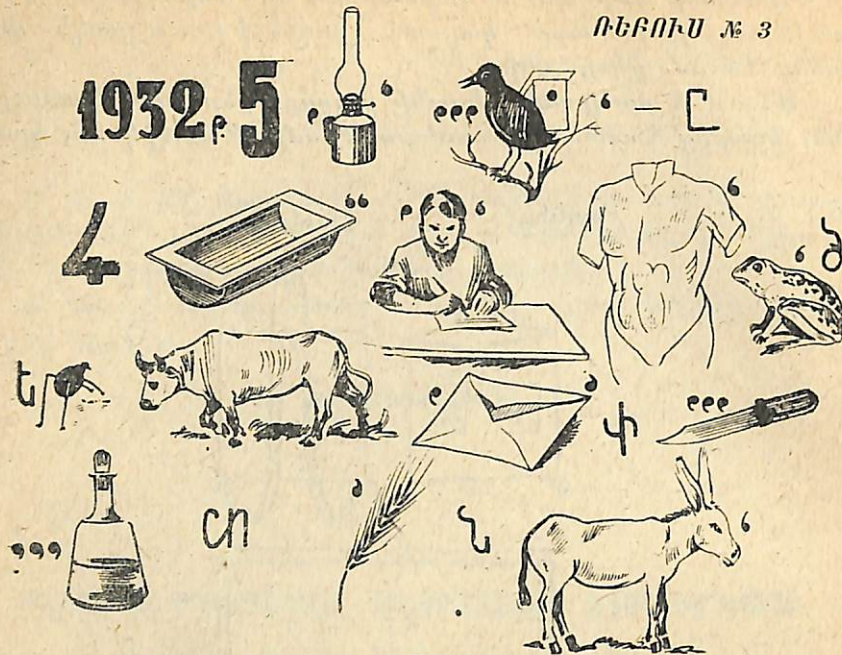
Մնում է տոպրակի բերանի բոլորքի յերկարությամբ բաց անել իրարից հավասար հեռավորությամբ 16 ծակիկներ, դրանց

միջով թել անցկացնել, տոպրակի բերանը կապելու համար: Ծակիկների յեզրերը կարել և կաշվե փոկեր ամրացնել:

Չափաաստներն ամրացնել կաշվե կտորներով: Տոպրակի ներքևի մասին ամրացնել յերկու կարճ փոկեր ծալած ձևով վերմակը կապելու համար և յուրաքանչյուր դրպանի տակը՝ մեկական չափաաստ՝ փոկերի համար:

1932. 5

Զորքորդ, ավարտական տարին.—Պ. Պետրոսյան	3
Թվերը խոսում են.—Մ. Փրբումյան	7
Սպանվեց սոցիալիզմի կառուցումն իմպերիալիստների հարձակումներից.—Շ	12
Կարմիր մարտիկի յերգը.—Ա. Հովհաննիսյան	17
Վերացնենք թերութիւնները.—Գ. Գեղորգյան	18
Դպր. պարագմունքների և դպր.ամեն տեսակ ուս. արտադրական աշխատանքի ծանրաբեռնումների նորմայի որինակելի կարգ ու կանոնը	19
Մայիսի 1-ը.—Փոխ. Սոֆիկ	23
Ինչպես ելին տոնում Մայիսի 1-ը թագավորի ժամանակ.—Ն.	25
Մայիսի մեկը.—Գայանե Բայրիչյան	26
Կապիտալիստներն «եղեկարական աթոռի» միջոցով են ուզում փրկվել.—Գ. Մ. —յան	27
Զատիկը մեր տոնը չէ.—Յե. Զաքարյան	28
Տերտերն ու ծանրաշափը.—Դեմյան Բեդնիշ, փոխ. Յե. Զ.	33
Հյուսիսային Կովկասի լեռնցիները.—Փոխ. Վ.	34
«Լեռների աշխարհ».—Ն. Պապուկյան	37
Ճաղարարութեան ֆերման.—Գյուղատեսու Գ. Լեվոնյան	40
Մեր մարմնի կազմութիւնն ու աշխատանքը —կազմեց Լ. Բաշունի	47
Աշխատանք թիթեղի վրա.—Ո. Բառաշյան	58
Ինչպես կարել արշավների տուրքակ.—կազմեց Գ. Բ.	60
Ռեբուսներ.—Ս. Մեքրյան	62

«Ուսման հաշվառային»-ի № 1-ում տպած ռեբուսների լուծումը
ՌԵԲՈՒՍ 1. Ձեր խմբում քանի հաշվառային կա:
ՌԵԲՈՒՍ 2. Փոխադրվողներին փոխադրվողներ են գալիս:

ԽՄԻՏԱԳՐԱԿԱՆ ԿՈՒՆԵՐՈՒՄ
Գրգռյան Մ. Զախարյան Յե. Փիլոսոփյան Մ.

Խմբագրության հասցեն՝ Ростов-Дон., Будо-
новский проспект. 30. Издат. „СЕВЕРНЫЙ
КАВКАЗ“ Армянск. сенция, ПИРУМЯН.

Ответственный редактор
М. Пирумян
Технический редактор
Г. М. Маркарян

№ 2369

У-21

Сд. в набор 2/IV—1932 г.
Сд. в печать 19/IV—1932
Об'ем 4 печ. листа
Тираж 3100 экз

Уполкрайлита № 1393. Газ.-кн. тип. СККПО. Статформат А5 148Х210. Заказ № 1792
Гор, Ростов на Дону,

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0243421

15726

9867

Цена 40 коп.

Арм.

3-5150/2

ЖУРНАЛ - УЧЕБНИК
для III и IV групп
армянских школ I ст.

На армянском языке

И-во „СЕВЕРНЫЙ КАВКАЗ“
ԳՐԱԴԱՆԵՍՏԸ

ՌՈՍՏՈՎ-ԴՈՆ, ՄՈՍԿՈՎՍԿԱՅԱ ՓՈՂ., 53
ԳՐԱԿԵՆՏՐՈՆ (ԿՆԻԳՈՑԵՆՏՐ)